

שלשות הדורות

חקר תולדות המשפחה היהודית

תוכן העניינים

1	מעטה של העורכת, ד"ר רוז לדר כהן .....
2	מושלחנה של גרי רגב, ישבת ראש, העמותה הישראלית לחקיר שורשי משפחה .....
3	מעקב אחרי מקורים, של שמות פרטיים: עלקלי (או עלקלא) ד"ר יונה שאלאקאנ .....
9	הבודד בויטבסק, אסתר רכטשאפנרג .....
19	חיפוש שורשים בצוואה עתיקה והציפייה לבוא המשיח ותחיית המתים, עוז'ד שמואל שמיר .....
22	כיצד גיליתי את בית הכנסת של קורייה בספרדי? יעקב קורי .....
24	העברות מסורות בחסידות קרלין סטולין, אברהם אביש שור .....
שאל את המומחה	
26	מחקר משפחתי בחבל הארץ ושמו: בוקובינה, ד"ר לאה הבר גדליה .....
המדוע לחיפוש קרובים	
28	חיפוש קרובים בארץ .....
חדשנות מארכיאונים, מזיאונים וספריות בישראל	
29	ספרייה רוסית בירושלים, הריאט קאסו .....
30	כתב עת גניאולוגים זרים .....
סקירה ספרים	
33	סקירה הספר "אליוואל" מאות אדם ימי, שאל איסרו...

העמותה הישראלית לחקיר שורשי המשפחה

ת"ד 4270 ירושלים 91041

E-mail: igs@isragen.org.il Web: www.isragen.org.il

העמותה הישראלית לחקיר שורשי המשפחה היא עמותה ללא כוונת רווח, שנסודה ב-1983, מספר רישום 58-240-010-5.

גרי רגב — יו"ר, IGSpresident@gmail.com, susan@deldent.com, חנה פורמן — גובר העמותה, ehfurman@netvision.net.il, ד"ר רוז לור כהן — עורכת הראשית של כתב העת "רשורת הדורות" rosef@post.tau.ac.il, rose.sharsheret@gmail.com

סניפים :

סניף הנגב: נפגשים בכל יום שני הראשו בחודש, הרצאה בשעה 20:00 בבית הכנסת "מגן אברהם", רח' עדעד פינת מרגנית, עומר

סניף חיפה והצפון: נפגשים בכל יום שני השלישי בחודש, התכנסות בשעה 18:30 הרצאה בשעה 19:15 בבית הרים "פסגת אחוזה", רח' סני 6 אחוזה, חיפה. תחבורת: כל הקווים לאחוזה חנה שטיינבלט Hannast19@hotmail.co.il

סניף ירושלים: נפגשים בכל יום רביעי השלישי בחודש, התכנסות בשעה 18:00, הרצאה בשעה 19:30, בית פרנקפורטר, דרך בית לחם 80, שכונת בקעה, אוטובוס 7, 74 עד למhana הקרובה לרחוב יהוד שلوم ברנסטайн — יו"ר sygaa@netvision.net.il, ברברה סיגל — מרכז דובריו אנגלית bsiegel@netvision.net.il

סניף פתח תקווה (דוביי אנגלית): נפגשים ביום רביעי — לבדוק את לוח העמותה או להתקשר ליו"ר סוזןadel susan@deldent.com

סניף קריית טבעון "שורדים בגליל": נפגשים בכל יום ראשון האחרון בחודש, התכנסות בשעה 19:00 הרצאה בשעה 20:00 במרכז ההנזהה, רחוב המגדל, קריית טבעון שאול הולנדר — יו"ר shorashim.bagalil@gmail.com, שולמית עיצין — גוברית bernieg@zahav.net.il

סניף רעננה (דוביי אנגלית): נפגשים בכל יום רביעי השני בחודש, בשעה 19:30, בית פישר, קלאוזנר 5, רעננה. י"ר — איגורי ווקברגר ingridr@013.net.il

סניף רעננה (דוביי עברית): נפגשים בכל יום חמישי השלישי בחודש, בשעה 18:30, ספריית "השחר", חזון אי"ש 9, רעננה. י"ר — אמנון עצמן ammonatzmon@013.net.il

סניף תל-אביב (דוביי אנגלית): נפגשים בכל יום ראשון האחרון בחודש, בשעה 19:30 בחורף ובשעה 20:00 בירת ימות השנה, בבית שלום, רח' שיר 2, תל-אביב

סניף תל-אביב (דוביי עברית): נפגשים בכל יום ראשון השני בחודש, התכנסות בשעה 18:00 הרצאה בשעה 19:00 בבית התנ"ך, שדר' רוטשילד 16, תל-אביב

בilly Stein — יו"ר billie.stein@gmail.com, איל הולנדר — מזcur, ישראל ויין — גובר

ועדת הביקורת
ארהם צפדייה, אבי קווטון

קבוצות דיוון מיוחדות
גרמניה ואוסטריה — אסתר רמון ramon@actcom.co.il, mnashe@zoot.tau.ac.il, הרוגריה — מנשה דויידוביין mnashe@zoot.tau.ac.il, לטביה — ד"ר מרתה לב-ציאון martha@bgu.ac.il, לייטא — ד"ר רוז לור כהן rose.sharsheret@gmail.com, ספרדים באגן הים התיכון — מטילדה טג'ר macsta@bezeqint.net

כתב העת "רשורת הדורות"
מייסדת ועורכת ראשונה: אסתר רמון
חברי המערכת: מרים הריגמן, ד"ר ישראל זק,
אוריה ניסל, ד"ר מרתה לב-ציאון, הרב הנק סקירבל, סיידי קורוקס,
ד"ר חגית מטרס

הגשת חומר לפרסום ב"רשורת הדורות": אנו מקבלים בברכה מאמרים הדנים בכל היבטים של הגנאלוגיה היהודית וכמו כן גראפי (צלומים, איורים, מפות, תעודות וכו'). המחבר מתבקש להושא מידע ביוגרפי קצר (עד מאות מילימ) וכן את כתובתו האלקטרונית אם יש. החומר הגרפי יוגש כמסמך נלווה בפורמט Word לדואר האלקטרוני של החברה 4270 rose.sharsheret@gmail.com, או ig5@isragen.org.il, או igs@isragen.org.il. המ מערכת שומרת את הזכות לתרגם מאמרים מעברית לאנגלית ומאנגלית לעברית ולעורך אותם לפי הצורך. המערכת אינה אחראית לטיעויות במאמרים המתפרסמים.

דמי חסר לשנה: 220 ש"ח. התשלומים בדף פקסודת החברה הגנאלוגית הישראלית, ת"ד 4270 ירושלים 91041. החברות כוללות השתתפות בכל אחד מן הסניפים, השתתפות במפגשי קבוצות הדין המיוחדות, וכן קבלת כתב העת רשורת הדורות והשאלת ספרים.

שאלות: נא לשולח מעטפה ממעונת ומבוקלת לתשובה.

מעטה של הערכת

ד"ר רוז לורר בתן

עורכת

לפני כעשרים שנה, יצאתי למסע הפרטיא של, בעקבות שורשי משפחתי, במטרה לבנות עץ יוחסין. מסע זה, היווה בפניי אבן דרך במחקריהם בהם ביצעתם במשך שנים אשר נבעו מגישתי הרוב תחומיות למקצוע הגינאולוגיה.

חוורת זו של 'שרשת הדורות' עלתה בקנה אחד עם גישה זו ומעמידה את המחקר המשפחתי על הבסיס הרחב מנקודות המבט של היסטוריה, סוציולוגיה, אנטropולוגיה, פסיכולוגיה, אונומסטיקה ומשפט.

המאמר "חיפוש המקור של שמות פרטיים: עקללי" של יונה שלקנס מדגים את חשיבות השמות ואת המרכיב אחורי מקורותיהם במחקר משפחתי. המאמר "הבונד בויטבסק" של אסתר רכטשפרן מפגיש את הקורה עם הבונד ולהשפעת ארגון זה על העיר ויטבסק. "חיפוש שורשים בצוואה עתיקה והציפייה לבוא המשיח ותחיית המתים" זו בחשיבות הצוואה מקור מידע לחוקר גינאולוגיה.

המאמרים "כיצד גיליתי את ביה"כ בקוריה, ספרד", של גיק קורי, ו"העברת המסורת בקרב חסידי קרלין-סטולין" של אברהם אביש שור מדברים על העברת המסורת מדור לדור, כל אמר בדרכו הוא.

במדורים הרגילים, "חדשונות מישראלי, ארציוניים וספריות" מציגה הריאט כסוב את הספרייה הרוסית בירושלים; להה הבר גדליה מספקת כלים למחקר משפחתי בبوكינה; ושאל איסרוף סוקר את הספר "אליוואל" מאת אדם ימי.

אני מקווה שדרך המדור "חיפוש אנשים – חיפוש אחרי קרובים בישראל" ימצא יואל לוי את קרוביו משפחתו שיאפשרו לו המשך מחקרו.

תודתי העמוקה לוועד ההגוי עבור ערטנו ותמיכתו, ולאסתור צייפמן פריים עבור תרגום המאמרים. אני, שתפו אותנו בגילויים הגינאולוגיים שלכם, ובמתודולוגיות המעניניות והחידושים שגיליתם במחקרכם. נשמח לפרסם את המאמרים **שלכם**.

מושלchnerה של גרי רגב

יושבת ראש, העמותה הישראלית לחקור שורשי משפחות

לא מזמן חגנו את חג הפסח. לרבים מאתנו הייתה זו הזדמנות לא רק לחלק את חווית החג עם בני משפחה וידידים, ולספר ביציאת מצרים, אלא גם לקשור קשרים חדשים ולהחשף למנגנים ומסורת שלא הכרנו. מפגשים משפחתיים אלה הם הזדמנויות פז לגינאולוגים, שאין דומה לה בזמנים אחרים. היא מאפשרת לנו לשמע מה מתרחש במשפחה המורחבת, לעדכן את בסיס הנתונים שלנו ולשתוף אחרים במצאים ובמחקר שלנו.

יש יותר ויותר דרכים לרשום את תולדות המשפחה שלנו ולשמור על קשר עם קרוביים. מתוך מגוון אפשרויות גדול זה, יכול כל אחד למצוא את הדרך המתאימה לו ביוור. יש אנשים שעדיין מוטבסים על טפסים ואילנות משפחה כתובים ביד. אחרים עברו לתוכנה זו או אחרת (חשיבות לעשיות גיבוי לעיתים וכופות) ששומרת את המידע במקום מרכז, כך שהמידע יותר נגיש ותוספות ועדכונים מתבצעים יותר קלות. יש גם-Cal להעדים עם תוכנות מקוונות, המרחיכות את עושר האפשרויות שהן מציעות, כמו שיתוף פעולה עם בני משפחה עם אחרים, הסתיעויות במגווני חיפוש באיתור מידע ממוגרי נתונים, שיתוף פעולה עם בני משפחה בבניית אילן המשפחה ועוד.

אוצר המידע מתחדש בקצב מסחרר – בלוג, ווביג'ן, טויטר, פייסבוק – דבר שעלול להרטיע את אלה מאתנו המתקשים להתמודד עם הטכנולוגיות החדשות. המרכיב אחר השינויים האחרונים וההתפתחויות בתחום יכול להוות מטרה מלאה בפני עצמו.

העמותה הישראלית לחקור שורשי משפחות מתכונת להציג בפניים חידושים ואפשרויות אלה ביום העיון השני שלנו שתוכנן ל-29.11.11. מידע נוסף יתפרסם בעلون החודשי של העמותה.

חברי העמותה הישראלית לחקור שורשי המשפחות
שולחים תנוממים כינים לחברתינו גילדה קורצמן על
פטירתה של בוב קורצמן

* * *

תנומינו הכנים לפ羅פּסּוֹר ישראל זק, חבריינו בעמותה
הישראלית לחקור שורשי המשפחות וחבר מערכת העיתון
"שרשת הדורות" על פטירת אשתו

חנה זק לבית ליפשיץ

מעקב אחרי מקורות של שמות פרטיים: עקללי (או עקללא)

יונה שלאקאנז

שמות שנראים כשמות כפולים. כך, למשל, גליקל מכנה את אביה יהודה לייב. לעיתים קרובות היו ליהודים שני שמות משפחה – אחד בידיש ואחד בשפה המקומית לשם קשרים עם העולם החלוני. בהתאם לענף התעסוקה השתמשה משפחת הלויים בשם גולדשטיין (המושכרת במאמר זה) בשם שטטהאגן, האAMIL, קאסיל וקראמיר. האחדרון איינו ממש שם משפחתי כי לא ידוע על אף בן משפחתו של משה קראמיר. יתרה מזו, גברים יכולים לרשום שם משפחה יהודית מעת החם. כך הדור השני בשושלת, משה גולדשטיין, היה מוכר גם בשם משה קאסיל. נשים גרמניות-יהודיות המשפחה בשם קאסיל. אימצו את שם המשפחה של בעלהן. כך לאחר נישואיה, השם היהודי של גליקל היה האAMIL. לעומת זאת העוזר שם מחובר – אנטרכווניזם המופיע הרבה בגיניאלוגיות היהדות.

гинיאולוגים מתחילה, מתבלבלים תמיד בשל השמות הטקסיים הכהפולים והמשולשים של גברים גרמניים-יהודים במאה ה-17. השם השני נוסך בד"כ בעת מחלת קשה. השם הנפוץ ביותר היה משה, כי בזמן תפילה נפתח ספר תנ"ך באופן אקראי והשם הראשון שהופיע נבחר (Kagenoff, 1977: 102).

בדרך כלל השם השני מופיע לפני השם שנייתן בעת הלידה אך לא תמיד. כך שהשם הטksi של אביה של עקללי היה יהודה, כי שם החיבה שלו היה לייב. שמו היה יהודה, כי יתוטוסף שם שלישי, בעת מחלת קשה שנייה ייתכן יתוטוסף שם שלישי, וכך שהשם הטksi של סבא של בעלה של עקללי היה ברוך דניאל שמואל. יש גיניאלוגיות המפרשות את השם הטksi ברוך בן דניאל בן שמואל ! Duckesz (1938) חשב שהשם הטksi שנייתן בעת הלידה היה ברוך ולא שמואל, ובלבל אותו עם קרוב המשפחה בנדיקט גולדשטיין (משה ברוך בן משה יהודה סגל) מקאסל. אלו יודעים עכשו שהשם שנייתן לו עם לידתו היה שמואל, כי במקורות לא-יהודים משנת 1618 בוועצנהאוזן, הסון, שמו הוא שמול.

לעתים קרובות לא היה לנשים יהודיות שם עברית. במקרים כאלה נעשה שימוש בשמן היידי בעת טקסיים דתיים. לכן, עד למאה ה-19, לנשים בשם אלקלאי נעדר שם טksi שהיא שונה ממש החיבה. היהות ועלילי הוא שם לא-יהודי במקור הוא היה בשימוש בגרמניה בשם אורה. הוא גם שם יהודי

רובה כתבי העת הגניאולוגיים עוקבים אחר שמות משפחה. בעבר, אנשים ירשו לעיתים קרובות את שמותיהם הפרטיים, דבר שהצדיק גיניאלוגיה גם של שמות אלה. מאמר זה מציג מעקב של תשעה דורות אחרי מקורו של שם הפרטוי של שבתי מצד אמי, עקללי.>Showalt זו מתחילה עם עקללי, אחותה של רושמת זיכרונות מפורסמת, גליקל האAMIL. טרם הצגת השושלת, רצוני לדון בשני נושאים שלעתים קרובות אינם מטופלים בגיניאלוגיות יהודיות. ראשית אין אף גיניאוגיה שלמה ללא שמות יהודים. שנית, כל גיניאוגיה שמקדים את הרישום האזרחי של לידות, נישואין ופטירות, הינה שיחזור של העבר, פחות או יותר. כדי שגיניאולוגים יעריכו את איקות השחזור, עליהם להציג את עדותם.

שמות יהודים ולא יהודים

בעבר חי יהודים בשני עולמות – העולם היהודי והעולם הלא-יהודי. באירופה השתמשו יהודים רבים בשמות שונים בכל מסגרת של חייהם. יש גיניאוגיות המציגות שמות יהודים ולא-יהודים, אך לא תמיד ברור איזה מהם הוא השם היהודי. אפילו שניתן לזהות שמות יהודים קשה לשחרר את האיות העבריות, במיוחד במקרים של שמות של הגות של יונן גיניאולוגי בעברית הכתובה בערבית. לכן, יופיעו שמות יהודים בכתב עברית. כמובן, קיימת בעיה הפוכה בגיניאוגיה כתובה בעברית. במקרה של יהודים בסוגרים, באיות העברי מתחת לכתיב הלועזי, אך בטקסט העברי יופיעו שמות לא-יהודים בסוגרים באיות הלטיני המקורי.

בעבר, היו ליהודי אשכנז עד שלושה שמות פרטיים: שם חיבה ביידיש, שם טksi בעברית, ושם אזרחי בنبي המוקומי. שם החיבה היה בשימוש בתקופתם עם יהודים אחרים; השם הטksi היה בשימוש בטקסיים דתיים ונכתב על מצבות, והשם האזרחי בקשר עם גורמים מחוץ לקהילה היהודית. שמות טקסיים נותרו עד היום אך שמות החיבה נעלמו. לכן, ארבעה הדורות האחוריים של שושלת זו אין יותר שמות חיבה, כי בתחילת המאה ה-19 הפסיקו יהודי הולנד לדבר יידיש. לפעמים היה השם האזרחי תרגום של השם הטksi, אך לא תמיד. כך, למשל, יתכן ואדם המופיע תחת השם יליי ברישומים לא-יהודים יהיה ידוע בשם בקרוב יהודים, ובשם יהודה בבי"כ. לעיתים השמות הטקסיים ושמות החיבה משולבים כדי לייצר

כי השם מופיע במשפחה אמה (Hamel 2006:71). כנראה שמה הטקסי של עקלוי אבד, אך ניתן לשחזר אותו בעורר ספר הזיכרונות מהעיר מץ, אשר מזכיר את אחותה גליקל בשנת 1724. שמו העברי של אביה, יוסף יהודה בן נתן, מופיע על גבי תמונה ישנה של מצבתו (Hüttenmeister 2009:213). שם אביה ביידיש (לב שטאדן) מופיע על מצבתא של אשתו. כנראה מקורו היה בעיר סטאדה הקדומה, ושם אמה ידוע מהזיכרונות. לא מצאתי מקורות לא-יהודים שמצוירים את עקלוי או את הורה. לכן לא ידועים שמותיהם הלא-יהודים, אולם ניתן לשחזר את שם הנערים של אמה. שם דוד, Marx Nathan Schellekens, היהודים בעיר המבורג משנת 1638 (2006b). בשנת 1638 הוא, אשתו וילד אחד נפטרו במגפה (Hamel 2006:66–67). אם השם הלא-יהודית של אמה זהה לשם היהודי, אנו מקבלים את השם בה נטו.

שמותיהם של בעל וחוימה של עקלוי מופיעים במקורות היהודיים ולא-יהודים. גליקל מכנה את גיסה יוסף טgal. הרשימות של הקהילה היהודית בהמבורג מכנות אותו בשם יוסף שטטהגן. גליקל מזכירה את השם היהודי שטטהגן פעמי אחת, כאשר היא מדווחת על ביקור אצל אחיו של יוסף אברהם משטטהגן. פעמי אחת, בשנת 1635, גליקל מזכירה את אביו של יוסף, משה גולדשטיין, שהיה דוד בעל, כאשר הוא מופיע במקורות לא-יהודים מכך בשנת 1637 יחד עם אחיו, יוסף גולדשטיין. מסמך משנת 1644 מזכיר את משה גולדשטיין משטטהגן בתור החתן של מאיר מהעיר מינדן. שם המשפחה של חמיו מופיע במסמך אלכסנדר וואליק, בנו של מאיר (Linnemier, 2002:117–115). השמות הטקסיים, משה גולדשטיין ורעיתו (משה בן ברוך דניאל שמואל הלוי משטטהגן ואשתו גיטלה בת מאיר) ידועים בספר הזיכרונות של פולדה (Kaufmann 1896: 39).

בין השנים 1675–1682 ובין השנים 1700–1702 מזכיר יוסף, בעל של עקלוי, באופן תדרי בשם יובסט גולדשטיין בתוך רשימות האורחים מהמבורג ביריד ליפציג (Freudenthal 1928:125). בשנת 1687 יוסף שטטהגן ורעיתו, עקלוי, התחריבו כל אחד לתורים כסף מדי שנה

נדיר למדי. Grunwald (1904) ספר 4515 מצבות בית הקברות בكونיגשטראסה, אלטונה, מהן רק 14 עם השם עקלוי. נדירות השם מספק חלק מהעדות לשחזר השושלת.

העדות

החל מהדור החמישי מבוססת השושלת על הרישום האזרחי של לידות, נישואין ופטירות. רישום זה החל בשנת 1811 בהולנד, וקובע באופן מפורש את הקשרים בין הורים וילדים. לפני שנת 1811 זיהוי ההורים הייתה קשה הרבה יותר. יתכן ומזכרשמו של הורה אחד במקורות, אך ללא שמו של ההורה השני זיהוי פחות וודאי. כמובן, אם השם היהודי והלא-יהודי ידועים ושונים נהיה זיהויו בטוח יותר. תשומת לב מיוחדת תינתן לעדות לפיה נקבעים ארבעה הדורות הראשונים בשושלת.

להלן, עותק מתוקן וموודאים של מאמר שהופיע בהולנדית (Schellekens, 2006a). תאריכי לידות, נישואין ופטירות מהמאה ה-19 הושגו מהרישום האזרחי, וניתן להציג את כולם מהאתר www.genlias.nl. שמוט יהודים בשלושה הדורות האחרונים נלקחו מספר תפילה משפחתי, אלא אם נאמר אחרת. מידע נוסף הושג מרישומים בית משפט מהמאה ה-19 ומראיון עם סבתה של המחבר. לפני שנת 1811 נדרשו יהודי אמסטרדם לרשות את נישואיהם בעירייה. רישום הנישואין הראשוני מספק את הגיל ומקום הלידה של הכלות והחתנים אללה המכפשים אבות קודמים באמסטרדם הוא בסיס הנתונים של Moshe Mossel (2011) שהחזר את אוכלוסיית אמסטרדם האשכנזית ע"י שילוב המידע מרישומים הנישואין עם מקורות יהודים כגון כתובות בבתי דין רבניים ורישומים הפטירתיים.

шושלת היוחסין

- עלקלוי בת יהודה יוסף, נולדה בהמבורג, הבת של בילה בת נתן מעלייך, נישאה ליוסף שטטהגן, סוחר, בנו של משה גולדשטיין (משה בן ברוך דניאל שמואל הלוי; משה קראמיר) ובתו של מאיר וואליק (גיטלה בת מאיר). עקלוי היא אחותה של כותבת הזיכרונות גליקל האAMIL. היא מופיעה רק פעמי אחת כאשר היא וליקל היו חולות בשנת 1656 (Hamel, 2006: 77). עלקלוי לא נקראה ע"ש סבתה מצד אמה. שמה היה מיטה (מיטה בת יעקב) והוא נפטרה בשנת 1656 בגיל 74 (Hamel 2006:77). יש להניח שעקלוי לא ירשה את שמה מסבתה הלא-מנכרת מצד אביה

Tombstone of Moses Goldtsmidt in Muiderberg (photo: Jim Bennett, Haifa)

את העובדה שלቤתו היה שם הנדר – עלקלי – (ראה מטה) הזיהוי כמעט ודאי. השם העברי משה, שם אשתו ושמות הורי אישתו מופיעים על מצביהם במיודרברג. רשומות הקבורה באמסטרדם מזכירות את שמו ביידיש. על מצבתו מופיע שם המשפחה היהודי – שטטהגן. כמובן, ניתן לשאול כיצד אנו יודעים שככל השמות האלה מתייחסים לאותו אדם?. מקור אחד שמזכיר את שניהם הוא צוואתו בעברית ובידייש (Turniansky 1988). מצאתי רק אדם אחד בהמבורג בשם חובסט גולדשטייד במקורות גרמניים, והן את יוסף שטטהגן, הלוי במקורות יהודים. יתרה מזאת, יוסף זה בהמבורג היה בן, משה, שהתחנן עם אישה בשם עלקלי. בשל כך זה סביר מאד שימושה הניל היה בנים של עלקלי ויוסף שטטהגן.

אחרי שהתיישב באמסטרדם, נשר משה חבר בקהילה היהודית בהמבורג. בפנקס הקהילה הוא מכונה משה בן יוסף שטטהגן בשנים 1704 ו-1713. בשנת 1718 הוא משה קאסיל מאמסטרדם (Bennett, 1988:139). בעודו כתוב על מקומות היישיבה שלו בביב'כ בהמבורג כמו אביו, והוא סחר בעיקר בזהב ובגנים יקרים. אך רשות החברת של Dutch East India Company מראות שהוא סחר גם בסחורות אחרות כגון בד כותנה (Bennett 1988:138–139). משה הוא אחד ממייסדי הקהילה היהודית בגרוניגן, בצפון הולנד. פתיחת חנות בית עבוט בשנת 1731 הובילו לביטוף של דבר לייסוד הקהילה היהודית שם (Schut 1995:147). לפיכך רשות הקבורה באמסטרדםطبع משה בשנת 1738.

עלקלה משה גולדשטייד (עלקלא בת משה סגל) נולדה באמסטרדם בשנת 1711 לערך ונפטרה בסביבות שנת 1750. היא התחרתנה באמסטרדם

לייהודים בירושלים, ובשמותם בניינם, משה וליב, הם התחייבו לתרום כסף לתקופה מוגבלת של 20 שנים (136–137). עקללי לא שרדה את אחותה גליקל, שנפטרה בשנת 1724. ננדתנה נקראה על שמה בערך בשנת 1711. סביר להניח שעקללי כבר לא הייתה בחיים.

Tombstone of Mette (died 1656) in Hamburg-Altona (copyright: Salomon Ludwig Steinheim-Institute for German-Jewish History, Duisburg, and photographer, Dr. Bert Sommer, Modica)

Tombstone of Bella bat Nathan Melrich (died 1704) in Hamburg-Altona (copyright: Salomon Ludwig Steinheim-Institute for German-Jewish History, Duisburg, and photographer, Dr. Bert Sommer, Modica)

2. משה גולדשטייד (משה קאסיל; משה בן יוסף שטטהגן סgal) נולד בהמבורג בשנת 1681 לערך ונפטר באמסטרדם בטביהה בשנת 1738. הוא היה סוחר, התחרן באמסטרדם בשנת 1698 עם יהודית גולדשטייד (גוטלא בת ואלף קאסיל) שנולדה באמסטרדם בשנת 1681 בערך, ונפטרה שם בשנת 1721. היא הייתה בתם של וולף גולדשטייד (יהודית בנימן ואלף קאסיל הלוי בן משה שמעון הלוי) ושרה ארנטס (שרה בת אהרון). בשנת 1722 משה התחרן שוב אהרון. Verdooner and Snel, 1922 (Verdooner and Snel, 1922) נישואיו הראשונים בשנת 1698 בעירית אמסטרדם מהספר של Verdooner and Snel (Prijs, 1936) מזכיר אותם. משה מצהיר אף (1922) שהוא היה בן 17 ו נולד בהמבורג. נציג מטעם אביו, יוסט גולדשטייד, התלווה אליו. המקורות ההולנדים אינם מזכירים את שם אמו, דבר שמקשה על זיהוי הוריו. למולו, שם משפחתו היהודי היה שונה משמו המקורי. אם נוסיף

Tombstone of Nanette Kiek in Oisterwijk (Collection M. Cahen, Municipal Archives 's-Hertogenbosch)

בן מאיר) וחלמה פיליפ, סוחר צמר, ונפטר בטילבורג בשנת 1840. על מצבתתו של נאנט מופיע שמה היהודי. שמות הוריה, לפי תעודת הפטירה שלה, היו אליעזר דוד קיק והלנה קרולינה. לנשים יהודיות בימים ההם לא היו שמות כפולים כך שמי שדוחה על פטירתה המכזיא, כנראה, את השם עבור השלטונות ההולנדים, אע"פ שנשים יהודיות בשם לאה השתמשו לפעמים בשם הלנה, כשם האזרחי. שנה רק משפחחה יהודית אחת בשם קיק בהולנד (Elema 1996, 2006), כולן צאצאיו של לזרוס ישראלס מגוינגן. יתרה מזו, שם אמו עלכלא, שהוא שם נדיר למדי. לבסוף, נאנט הכירה היטב את משפחחת קיק מגוינגן כי בתו של דוד קיק התחרתנה עם אחד מבניה, כך שהיא מאותו הדור של דוד קיק, ויש להניח שהיא בתם של לזרוס ישראלס ולאה לוי. בתעודת הפטירה מופיע שמו של אבי נאנט כאלייעזר דוד קיק. כנראה זאת טעות נוספת נוספת, ואביה אמר להיות ישראל ולא דוד, אע"פ שהיא לזרוס בן בשם דוד.

יוסף מוזכר לראשונה בשנת 1798 בעיירה הדרומית אויסטרויק. פנקס אויסטרויק מזכיר היוטו חבר בקהילה היהודית בשנת 1806, ומצבע על היוטו נשוי באותה התקופה. בשנת 1811 הוא אימץ את שם המשפחה ואן האם, אולי משום שמקור משפחתו מהאמ, גרמניה. לפני שנת 1812 עברו יוסף ונאנט לעיר טילבורג שם היה יוסף פרנס.

6. קרולינה ואן האם (גולדה בת גבריאל), נולדה בטילבורג בשנת 1812, ונפטרה בסתרטוגנבווש בשנת 1840. היא נישאה בטילבורג בשנת 1830 לערך לארנד או אהרון לוינסון, שנולד בברגן אף זום בסביבות שנת 1805. סוחר בעל חנות, והוא נפטר בוודרישם בשנת 1845, והיה אלמן של יטי (ייטה) ואן גלדר, ובנם של אלקסנדר לוינסון

בשנת 1729 עם ישראל אברהם לזרוס (ישראל בן אברהם) שנולד בהמבורג בשנת 1710 לערך, היה סוחר ונפטר בגרונינגן בשנת 1800. הוא היה בנם של אברהם לזרוס (아버הם בן אליעזר) Elema (1996; Schellekens, 2004; Schut, 1995 מזכרת בצוואתו העברית של אביה, משה גולדשטייד (Turniansky, 1988). מכובן אין זה מוכיח נחרצות שאשתו של ישראל אברהם לזרוס זהה לו של בתם של משה ויהודית גולדשטייד, שמצויר אותו בצוואתו (Turniansky, 1988). יתרה מזו, בית הדין הרבני של אמסטרדם מזכיר את יורשו של משה הכלולים בת, בשם עלכלא, שהתחתנה עם ישראל בעיון גוינגן (Mossel, 2011).

כasher היה בן 14 ביקר ישראל בתערוכה בליפציג בפעם הראשונה Freudenthal, (1928:127). בשנת 1741 נחיה אורה גוינגן וחבר בגדילה של סוחרים. אחרי פטירתה של עלכלא הוא התחרת פעםיים נוספים (Schut, 1995:156).

לזרוס ישראלס (אליעזר בן ישראל) נולד בגרונינגן בשנת 1745 לערך ונפטר כנראה בשנת 1785. הוא היה נשוי לאלה לוי (לאה בת ליב). בשנת 1773 לזרוס, אז בן 28,تابع את האפטורופוס שלו, איזיק כהן, יחד עם שני אחיו, בניו ירושתם. לזרוס ישראלס ולאה לוי מוזכרים בשנת 1775 (Elema, 2006:487). זהות הוריו ברורה מרשימות בתי הדין הרבניים באמסטרדם, אשר בשנת 1785 מזכירים את נישואיה של עלכלא עם ישראל בגרוניגן. היא נפטרת ولو ילדים קטנים – ליב, אברהם, ולף וליזר. ליזר גם נפטר והשארו ילדים שנולדו מאשתו לאה בת ליב (Mossel, 2011). אין הרשימות מזכירות את שם משפחתו של ליזר אך נמצא שמו – קיק – של בן של אחיו המבורג יותר, ליב. (Elema 1996:119). בשנת 1811 נדרשו כל אזרחי הולנד לאמץ שם משפחה. בנים היחיד המזוהה של לזרוס ולאה, דוד, אימץ את שמו היהודי, קיק, שם משפחתו האזרחי. כל יהודי הולנד מהמאה ה-19 בשם קיק הם צאצאיו (Elema, 2006).

5. נאנט אליעזר קיק (עלכלא בת אליעזר) נולדה בגרונינגן בערך בשנת 1780 ונפטרה בטילבורג בשנת 1824. היא נישאה בסביבות שנת 1806 לヨוסף גבריאל ווּן האם (יעקב יצחק בן גבריאל; זקללה) שנולד באויסטרויק בשנת 1779 (מפקד 1810). הוא היה בנם של גבריאל מאיר (גבריאל

Four generations: Aaltje Levinson, Carolina Andriesse, Adèle Kooperberg and my aunt Froukje Carolina de Leeuw-Bernard

בטקסטייל בטיטוונאות. הוא נפטר בטילבורג בשנת 1933 (מדלקת ריאות) והוא לו שלוש בנות. בשנת 1897 עברך הם עברו לטילבורג, שם היה פנס. אלכסנדר השקיע ברכבות הרוסיות אך איבד את רוב הונו במהלך אוקטובר. קרולינה רשמה אירופיים מרכזיים בעברית ובהולנדית בספר התפילהות שלה.

9. אדל יהודית קופרברג (אלקלא (!) בת אפרים), נולדה באוסטריה בשנת 1891 ונפטרה ברוטרדם בשנת 1983. היא נישאה בטילבורג בשנת 1915 לאדווארד ברנרד (אפרים בן יהודה) שנולד בשנת 1887 בגרונינגן, והיה איש מכירות. הוא נפטר באוטרכט, 1957, בנים של לוי ברנרד יהודה בן משולם ופרוקיא ניוואג (פראדקה בת מרדי הלווי), אלמנתה של מריה הורנאמאן. השמות היהודים של אדווארד והוריו תועדו ע"פ מצבותיהם. סבתי נקראה על שם סבתה שהיא עודנה בחיים וזה שבר את מסורת הענקת שמות. שתי נינים נקראו על שמה.

Carolina van Ham

וגונדה אייזק ואן דר וילן. שמה היהודי של קרולינה אינו ידוע. כנראה שזה גולדה כי נכתבה בronym. יותכו והתמונה הישנות באלבום המשפחה הן מצוירים של הזוג – ארון וקרולינה.

7. אלטיה לויינסון (עלקלא בת אהרון) נולדה בס'רטוגנבווש בשנת 1833 ונפטרה בטילבורג בשנת 1920; בשנת 1858 היא נישאה בטילבורג לליי אנדריסה (יהודה בן יצחק) שנולד בטילבורג בשנת 1831 ונפטר שם בשנת 1894. הוא היה בן של אייזק יצחק בן מענקה מנחים) ואוחה זה ויינטר. עלקלא ילדה 12 ילדים, מהם תשעה נולדו מתים, שניים נפטרו מהורת לידתם ואחד בלבד שרד. בשנת 1877 לוי ושותפו החלו לophobic בקריסטל, זוכויות, פורצלן, חרס, סמרטוטים וזבל אורוגני (בחברה בשם L. Andriesse and Co בשם (ראה 1975).

Aron Levinson

8. קרולינה אנדריסה (גולדה בת יהודה) נולדה בטילבורג בשנת 1861 ונפטרה שם בשנת 1931. היא נישאה בשנת 1890 לאлексנדר קופרברג (אפרים בן אריה צבי) שנולד באוסטריה בשנת 1851, בנו של לוי שמואון קופרברג (אריה טובין שמואון) היהודי טנקורן (יטלא בת יהודה) שסחר

ביבליוגרפיה

Andriesse, H. N. "Het geslacht Andriesse: een Brabantse joodse familie," *Gens Nostra* 30 (1975), 237–246.

Bennett, James. "Moses Goldsmid: founder of the Jewish community of Groningen," in Jozeph Michman (red.), *Studies on the History of Dutch Jewry*, Volume 5 (Jerusalem: The Institute for Research on Dutch Jewry, 1988), 135–147. In Hebrew.

Duckesz, Eduard. "Familiengeschichte Goldschmidt-Hameln–Bendix Cassel," *Jüdische Familienforschung* XIV (1938).

Elema, Petronella J. C. "Genealogie Israel(s): Groningen," *Gens Nostra* 51 (1996), 105–128.

- Prijs, Jozef. 1936. *Stamboom der Familie Goldsmid-Cassel te Amsterdam (1650–1750)* (Bazel: publication of the author).
- Schellekens, J. Jona. “De eerste generaties Kiek in Hamburg,” *Gens Nostra* 59 (2004), 81–86.
- Schellekens, J. Jona. “Elke andere generatie Elkele,” *Gens Nostra* 61 (2006a), 477–484.
- Schellekens, J. Jona. “Dating the oldest list of Jewish inhabitants in Altona and Hamburg,” *Stammbaum* 30 (2006b), 20–21.
- Schut, E. *De Joodse Gemeenschap in de Stad Groningen* (Assen: Van Gorcum, 1995).
- Turniansky, Ch. “Moses Goldsmits will”, in Jozeph Michman (red.) , *Studies on the History of Dutch Jewry*, Volume 5 (Jerusalem: The Institute for Research on Dutch Jewry, 1988), 148–153. In Hebrew.
- Verdooner, Dave, and Harmen Snel. *Jewish Marriage in Amsterdam 1598–1811* (Amsterdam: War-ray, 1992).
- Elema, Petronella J. C. “Genealogie van het joodse geslacht Kiek (Groningen/Leiden/Amsterdam),” *Gens Nostra* 61 (2006), 486–502.
- Freudenthal, Max. *Leipziger Messgäste: Die Jüdischen Besucher der Leipziger Messen in den Jahren 1675 bis 1764* (Frankfurt am Main: J. Kaufmann Verlag, 1928).
- Grunwald, Max. *Hamburgs deutsche Juden bis zur Auflösung der Dreigemeinden 1811* (Hamburg: Alfred Janssen, 1904).
- Hamel, Glikl. *Memoires 1691–1719*, edited and translated from the Yiddish by Chava Turniansky (Jerusalem: Zalman Shazar Center, 2006).
- Hüttenmeister, Nathanja. “Formel und Freiheit: Inschriften am Beispiel der Verwandtschaft der Kauffrau Glückel und einiger außergewöhnlicher Todesfälle, pp. 213–235 in Michael Brocke (ed.), *Verborgene Pracht: Der jüdische Friedhof Hamburg-Altona–Aschkenasische Grabmale* (Dresden: Sandstein Verlag, 2009).
- Kaganoff, Benzion C. *A Dictionary of Jewish Names and their History* (New York: Schocken Books, 1977).
- Kaufmann, David, *Die Memoiren der Glückel von Hameln 1645–1719* (Frankfurt am Main: J. Kauffmann Verlag, 1896).
- Linnemeier, Bernd-Wilhelm. *Jüdisches Leben im Alten Reich: Stadt und Fürstentum Minden in der Frühen Neuzeit* (Bielefeld: Verlag für Regionalgeschichte, 2002).
- Mossel, Moshe. “Ashkenazi Amsterdam in the 18th Century,” <http://akevot.org/genealogy/ashkenazi/index.htm>, accessed on 13/1/2011.
- יונה שלקנו נולד באוטרכט בשנת 1954 וכי היום בישראל. הוא החל את מחקרו הجينאולוגי עוד בהיותו בבייס תיכון. הוא השתמש בתנונים ייחודיים שמצא תוך חיפושו אחרי אבותיו בעת כתיבת עבודת הדוקטורט בדמוגרפיה היסטורית. כיום מרצה לדמוגרפיה במחלקה לטוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית, נשוי ואב ל חמישה ילדים.

הboneד בויטבסק

אסטר רכטששאפנו

היו גם תומכים מتوزע האינטלקטואלים היהודיים. כל הבונדייטים היו נאמנים מאד וקשורים לארגונים.⁵

מטרתו המקורית של הבונד הייתה לארגון וליציג את הפעלים היהודיים באימפריה הרוסית (רוסיה, ליטא⁶, בלروس, אוקריינה ורוב שטחה של פולין בה היו רוב היהודים אז) במפלגה פוליטית אחת, ולעוזד את מעורבותם בתנועה הרוסית-סוציאליסטית (המפלגה הסוציאל דמוקרטית). המטרה הייתה לעזור לרוסיה להפוך למדינה סוציאל-דמוקרטית שתתיחיש ליהודים כל מדינה בעלת מעמד משפטי של מיעוט. מפלגה זו קראה לשינוי זכויות עבר יהודים בתוך מסגרת סוציאליסטית בה יינתן יהודים חופש תרבותי.

בהתחלת הייתה השפה העברית השפה הרשמית, אך זה שונה לרוסית, ולאחר מכן לijklish כדי להקל על קומוניקציה. יijklish נחשה גם לשפה הלומית של יהדות מזרח אירופה וכן שפת הבונד. הבונד הייתה המפלגה החילונית היהודית הסוציאליסטית, אך כמה מחבריה היו יהודים שומרי מצות.⁷ הבונד התנגד באופן נחרץ לציוויליזציה ותרבות ושפה העברית והחברים התיחסו לציוויליזציה אל ניסיון לבנות מהמציאות. (חברי בונד רבים נהיו לסוציאליסטים ציוניים ועלו ארצה – הפסד גדול לבונד). הבונד החשיב את עצמו בראש ובראשונה כסוציאליסטי ולאחר מכן כיהודי, אך התכנית הייתה לשם השגת אוטונומיה עבור היהודים מזרח אירופה. הבונד לא היה מוכן לשנות זאת. لكن היו לו אויבים רבים בתוך ומבחוץ לעם היהודי.

מבוא

התחלתי להתעניין בboneד בויטבסק אחרי כתיבתי מאמר על העירה.¹ התברר לי שנעדר לי מידע אודות הבונד בויטבסק, כי הוא שיחק תפקיד חשוב בההיסטוריה של היהודי העיר. עצהיהם הבינו וחשו מה שעשה הבונד עבור משפחותיהם. קיים מידע רב אודות הארגון, אך מעט אודות הבונד בויטבסק, אם כי יש להניח שקיים יותר מידע ממנו שמצאתי.

אחרי כתיבתי את שני המשפטים האחרונים התמלז מזיל וקיבلت מייד הרבה מידע על הבונד בויטבסק מ-YIVO, ממוקם היום בינוי יורק.² ברצוני גם להזות ליליאו גרינבאוום, הארכיבר, וצוטטו, עבר עזרתם, ולפרופ' דב לוי³ עבר המידע שהוא מסר לי, עצותיו ועזרתו. אשכח עדין קיבל כל מידע שיש לך.

הערה: הקיצורים בסוגרים ובהערות השולטים מתיחסים לביבליוגרפיה, והשמות המלאים מופיעים בסוף המאמר.

היסטוריה של הבונד

boneד – היה ארגון פעילים יהודים בליטא, פולין ורוסיה.

משמעות השם boneד היא ברית, הסכם. boneד נוסד בפגישה סודית בוילנה בשנת 1897, כארגון של פעילים ומפלגה פعليה (כמה שזה התאפשר) משנהות 1890 ועד לשנות 1930. אחרי תקופה קצרה נודע הארגון בשם "boneד". חברי נקראו בונדייטים או בונדיים, ובאו רובם ממיעמד הפעלים היהודי, אך

www.shtetlinks.jewishgen.org/Vitsyebsk/Pictures/MyVitebsk_2.html Pictures of The Vitebsk That Was: .1

ניתן לקבל רשימת המאמרים של מימי ישירות או באמצעות חיפוש בגוגל YIVO נוסד בברלין, באוגוסט 1925, ע"י חוקרים יהודים ואנשי שחמתחוות מדעי החברה. יעדיו היו (1) השתתפות יהודים במחקר מדעי בשפטם הם; (2) תוצאות חקר השפה ביידיש וילנא נבחרה כמרכז. הוא נוסד שם ע"י חברי boneד (DL-פרופ' דב לוי)

DL .3 פרופ' דב לוי הוא חבר במכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית, ירושלים. ניתן להשיג מידע נוסף בו www.jewishgen.org/Yizkor/dovlevin/levinbib.html ב- .4

EJ .5 היהיטה זו תנועה ששאהה להתבסס על הפרולטариון היהודי, בעלת אידאולוגיה של שילוב ציונות וסוציאליזם. BS2: 13:656–664 boneד הליטאי ארגן והציג בשנת 1900 רבקה יפה זכרת את סיפורי אביה, שמואל בארב, אודות הבונד. היא סיירה לי על אביה שהיה יהודי שומר מצות משפחה מאד דתית, אם כי ייtocן והוא תמיד הפיגן את שמירת המצווה. הוא היה פעיל מאד בעוילויות הבונד. לעיתים קרובות נאלץ אבי לשלם לשלטונות על שחזורו מביעיס. הוא סיכם את הכל באומרו, "הכול טוב ויפה עם הציונות אך היינו צריכים לאוכל". הוא שרד את השואה. בקרוב יופיע ספר על חייו. מר בארב יופיע ספר על שחזורו מביעיס. מלחמת העולם השנייה, ולאחר מכן עלו ארצתה, שם נפטר. RY .6 .7

הארגוני יהודים ביותר בקרב היהודים – בקרוב היו יהודים נוער, ארגוני נשים, וארגוני ספרט. הארגון היה הכוח החזק ביותר בייסוד ארגון בני ספר דובר יידיש. הוא הוצרף לאינטנסיבnal הסובייטי והיה קשור למפלגות פולניות סוציאליסטיות אחרות.

מנהיגי הבונד ברחו עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, כי רבים נערכו, גורשו או רצחו. בתחילת המלחמה ירד הבונד למחתרת, שם היה פעיל גם בתנועות הפרטיזניים בגטו ובסנקות ברכבי אירופה הנאצית, וגם ניסה לפרסם את הזענות בעולם המערבי. הוא פרסם את המספר הגדול ביותר של עיתונים בעיר וורשה, שככלו מידע חשוב אודוטה המלחמה, קריאות למרד, ואף מידע תרבותי. היה מוביל שזה מסוכן ביותר ופועלים רבים מתו תוך כדי פעילותם. זקני המפלגה בורשה סיירבו להציגם כאחד. הם ציינו ע"מ ליצור ברית לחם יהודי מאוחד. הם טענו שהיו להם קשרים במחתרת מחוץ לגטו, אך מנהיגים עיריים יותר כן תמכו באיחוד היהודי, דבר שבונד, אשר נהיה שוב בלתי-יהודים בפולניה. הקומוניסטים רצו להרוס אותו, יותר מאשר רצו הארגונים היהודיים.⁸ הוא המשיך לפעול בפולין ובלייטה העצמאית, בעיקר במקומות בהם הייתה אוכלוסייה יהודית גדולה. המרכז עבר לפולין, שם הוקם קהיל מעריצים גדול בעל רשת נרחבת של ארגונים חברתיים ותרבותיים. הבונד הפולני פרח אחרי מלחמת העולם השנייה ונחיה לכוח חשוב. התעמלות של הבונד הפולני קבעה על היהודים להישאר להילחם עבור סוציאליזם ולא לחפש מקלט במקומות אחרים.

מנהיג הבונד, שמואל זיגלבוי, שנברח לארה"ב, מונה כחבר הוועד היהודי הפולני הלאומי בלונדון בשנת 1942. אחרי שקיבל דוחות בדבר הרצתה ההמוני של יהדות פולין הוא ניסה נואשות לגייס את עזרת הארגונים היהודיים והבינלאומיים. הוא היה המומחהך בה העולם התעלם מטלאות היהודים והתאבד בשנת 1943, אחרי שלא זכה לתמיכה.

מנהיגי הבונד שהגיעו לארה"ב הקימו קבוצת תמיכה ופעלו רבות למען עם וארגונים.

השואה הביאה לסוף גודלת הבונד הפולני. הממשלה הקומוניסטית בפולין הייתה אחראית לחיסול הסופי של הבונד בשנת 1948. בתום המלחמה בשנת 1945 קטן בהרבה מספר הבונדים רבים והארון נחפץ לארגון היהודי קטן שפעל באירופה והארון נחפץ לארגון היהודי.

EJ. 8. זו הייתה תנועה ששאהה להתבסס על הפרוטרטיוון היהודי, והאידיאולוגיה שלה הייתה תערובת של ציונות וסוציאליזם. (V. 13:656–664)

DL .9

DL .10

DL .11

EJ. 12. הייתה זו תנועה ציונית. מטרתה הייתה הקמת מדינה יהודית בעלת רוב יהודי, בכל שטח פלسطين (משני עברי הירדן). (V/14:128–132)

הboneד עזב את התנועה הרוסית הסוציאליסטית בשנת 1903, אחרי שלא זכתה בהכרה כנציג היחיד של הפועלים היהודיים. הבונדים היו פעילים בחוגים רוסיים סוציאליסטיים, והמחלגה הייתה משתתפת פעילה במפהכה של שנת 1905. אז היו 35,000 חברים מהם 4,500 אסירים פוליטיים ברוסיה ובסיביר. הבונד שיתף פעולה עם פועלי ציון⁹ ועם קבוצות אחרות כדי להקים ולהוביל חזית הגנה מאוחצת מול הפגרומים והפרעות של שנת 1905. הבונד הוביל את ההגנה בכפרים יהודים באוזור שהוא היהם בروس.

אחרי המפהכה הרוסית הראשונה נהייה הבונד לארגון חוקי בשל רפורמות פוליטיות. חברים אחדים פעלו יחד עם הקומוניסטים ועובדיה זו הייתה הרסנית לעידוד הבונד כארגון יהודי.¹⁰

אחרי המפהכה הבולשביקית בשנת 1917, התפצל הבונד, ורוב חברי הצעיפו למפלגה הקומוניסטית. הדבר היה רשמי בשנת 1921. האחרים נשארו בboneד, אשר נהיה שוב בלתי-יהודים בפולניה. הקומוניסטים רצו להרוס אותו, יותר מאשר רצו הארגונים היהודיים.¹¹ הוא המשיך לפעול בפולין ובלייטה העצמאית, בעיקר במקומות בהם הייתה אוכלוסייה יהודית גדולה. המרכז עבר לפולין, שם הוקם קהיל מעריצים גדול בעל רשת נרחבת של ארגונים חברתיים ותרבותיים. הבונד הפולני פרח אחרי מלחמת העולם השנייה ונחיה לכוח חשוב. התעמלות של הבונד הפולני קבעה על היהודים להישאר להילחם עבור סוציאליזם ולא לחפש מקלט במקומות אחרים.

בין מלחמות העולם פרסם הבונד יותר מסמכים ותעමלה מאשר הארגונים הציוניים.¹² וטען שזיבוטינסקי (מנהיג הרביזיוניסטים¹³) אנטישמי, אז היו סניפים קטנים פעילים גם בלייטה, רומניה, בלגיה, צרפת, וארה"ב (הראשון בניו יורק).

לפני מלחמת העולם השנייה נלחם הבונד נגד אנטישמיות בפולין, ואף אירן יחידות יהודיות להגנה עצמאית. חברי הבונד גם נבחרו כחברים במוסדות עירוניות פולניות. אז היה הבונד אחד

נע策 במינסק בשנת 1900 כי היה חבר בבודן ושלח למזרחה סיביר לאربع שנים. פעמיים הוא ברוח ופערמיים נטפס. בשנת 1904 הוא נשלח לשנת 1905 ונחיה לאחד המנהיגים של עובדי הדפוס בפטרסבורג ועורך החדשות שלהם. הוא נע策 שוב וברוח פריז שמו גר עד שנת 1943. הוא חזר לרוסיה אך נע策 בפרוץ מהפכת הבולשביקית, ולאחר מכן התגורר בברלין, פריז, וניו יורק. הוא ערך את הירחון *The Vitebsk Socialist*

5. לוריא, הירש, 1878. שמו במפלגה היה אלברט. הוא נע策 בשנת 1900, גורש ללייאופוטסק במרוח סיביר, ובשנת 1904 נדונ ל-12 שנים בעבודת פרץ. הוא היה מזכיר היחידות היהודית של הרבולוציונרים שם, חבר פעיל בבודן במשך שנים רבות וחבר בוועדה המרכזית. הוא פרסם ספרים אחדים.

6. ברסלאו, בוריס, 1882: הוא היה סנדLER והצטרוף לבוגן בשנת 1899. הוא נע策 בשנת 1901, נשלח למזרחה סיביר וברוח. הצטרוף למפלגה הבולשביקית בשנת 1904, חי בפריז בשנת 1909 ועבד עם לנין. הוא היה הסוכן הבולשביקי הראשי ברוסיה בשנים 1911-1912. אז הוא נע策 ונכלא במוסקבה. אחריו מהפכת אוקטובר הוא עמד בראש פועלי ויטבסק. הוא היה יו"ר צסקא במוסקבה בשנים 1918-1910 ובשנת 1930 הוא היה סגן הנציג הסובייטי בפריז.

כפי שכתבתני במבוא התמלז מולי וקייבלטי מידע אודות הבוגן בויטבסק מס' 10, ניו יורק. קיבלטי 20 מסמכים ביידיש¹³ ו-45 ברוסית¹⁴, אותם מספרי כי דידי להקל את ההיסטוריה. הם כתעת בשושוני ואחרי סיום כתיבתו ופרסומו של מאמר זה בכוונתי לחת עותקים לארכיב המרכזי של היסטורייה של העם היהודי (CAJHP)¹⁵ אבל קשה מאד להבין את היידיש. פרופ' לוין הסביר שזה בשל פיתוחם של ביטויים עצמאים ע"י חברי הבוגן.

במספר מצומצם של קהילות בארה"ב, בקנדה ובאוסטרליה.

הבודן לא שב למעמדו הקודם אך כן שיחק תפקיד בקהילות יהודיות בעולם. והוד העולמי המתאים של ארגוני הבוגן נוסד בשנת 1947 ואז הוא הפך לתנועה טראנס-לאומית. ארכיבי הבוגן הועברו ל-SOVIZ על ידי הבוגן בשנת 1992, שלאחר מכן קיימים תערוכות אודות הבוגן.

הבודן בויטבסק (VT)

מידע זה תואם רשות המשטרה בנוספ' למקורות אחרים אודות אחדים מחברי הבוגן בויטבסק. להלן מידע אודות מספר חברים בבודן בויטבסק.

1. אמסטרדם, ולף בר (ולדימיר) 1882: היה האח הצעיר של אברהם אמסטרדם, אחד ממנהיגי הבוגן בויטבסק. הוא נע策 בשנת 1900, שוחרר ונע策 שוב כעבור שנה. הוא המשיך לעבוד למען הבוגן.

2. גינסברג, אהרון: 1878-מוסקבה 1927. שמותיו במפלגה היו אלפא, סרגיי וליאונרד. הוא היה סטודנט באוניברסיטת קאזאן (במרכז רוסיה האירופאית), מרחק של 827 ק"מ דרום-מזרח ממוסקבה). בשנת 1900 הוא נע策 בויטבסק של בויטבסק, שוחרר ב-1901 עם ערובות בסך של 15,000 רובלים. בשנת 1903 הוא גורש לסייביר המזרחית ושוב שוחרר בערובות של 15,000 רובלים. באפריל 1903 הוא גורש ללייאופוטסק, מזרחה סיביר. בשנת 1904 הוא נדונ ל-12 שנים בעבודת פרץ אך נשלח בשנת 1905. בהיותו בבית סוהר הוא תרגם ספר מצרפתית משנת 1848 אודות מהפכת הצרפתית ובשנת 1917 הצטרוף למפלגה הסוציאליסטית הרוסית.

3. איימוב, יוסף: 1878-1920. נע策 בשל תעסוקה רוסית. הוא היה אחד הנואמים המרכזים במשחתת הרוסית בكونגרס המפלגה הסוציאליסטית בלונדון בשנת 1907, ונחיה לחבר ועד הפעלים במוסקבה בשנת 1917.

4. קאמרמאכר, מרדכי: 1882-1943 ניו יורק, ועבד כדפס. שמו במפלגה היה קפאלי. הוא

13. ברצוני להודות לכל חברי, חברי קיבוץ עין צורים, ואחרים, שתרמו מזומנים וסבלנותם לסייע בתרגום מסמכים אלה. כולן ציינו שמסמכים אלה נכתבו בשפה עיריהAAD.

14. ברצוני להודות לסטודנטים בתכנית אופק (2009), סבטלנה ואלצ'יקו (משתתפת בתכנית) ומישל וואצמן (אחד המדריכים בתכנית) עברו זמינים, סבלנותם וסיכוןיהם.

15. <http://sites.huji.ac.il/archives>

- בחירות²⁸
- בחירות לאומיות – בקשה להציגו بعد המפלגה הסוציאו-דמוקרטית
- בחירות לבונד
- ג. הודיעת²⁹
- העתקים של ההודעות שנשלחו לכל משרדי הבונד ברוסיה, פולין וליטא
- הם הודפסו מחדש במקומות אלה
- הן נשלחו לחברי הבונד ולאחרים שצדדו עמו הבונד

- 2. היבטים חברתיים**
- א. זכויות פועלים :³⁰
- תנאים פיזיים
- ציוד וכליים מתאימים
- שעוט
- ב. תנאים סוציאליים
- יחסן עובד-מעביד : אותו היחס לעובדים ותיקים וחדשים
- ארגון הפוקלים³¹ ומפגשים
- סוף מידי למאבק נגד הפועלים
- אישור חופש וpitוח הפרט : בשפה, בדת, בכתביה וכו'
- אישור לפלייטים לחזור לבתייהם
- זכויות אבטלה
- ג. תנאים כלכליים
- שכר הולם
- שעוט נספנות : 100%-50³²
- ד. חגייגת 1 במאיגי

התאריכים ע"ג מסמכים אלה מתחילה מראשית המאה ה-20 (1899-1907), והם חולקו באופן סודי כדי שהממשלה לא תדע מהבונד.¹⁶

מידע חשוב מסמכים אלה, שמתיחס לבונד ברוסיה, פולין וליטא (האמפריה הרוסית) חולק גם בויטבסק וכן בהסדרים הפנימיים של הארגון.

1. ארגון תנועת הבונד:¹⁷

- א. יעדים
- סוף לקפיטליזם¹⁸. הגורם לאבטלה היה המשטר הקפיטליסטי¹⁹
- התקווה לsocializm, עד להפוגנות להשיג יעד זה²⁰
- השפעה על יהודים ממיעמד גבוה יותר : העובדה של היהודים אמרויים להיות מאוחדים²¹
- החשיבות של ארגון מאוחד בעל סניפים רבים במורח אירופה²²
- שוויון²³
- שוויון זכויות לכל האזרחים
- רכוש
- חינוך
- מטרת הפוגרומים
- השימוש ביודים לחמק את החברה
- הידע שהפוגרומים אינם סיבה לפטימיזם אלא סיבה לחזק יעדים ועקרונות²⁴
- ב. חברות
- חברים חדשים²⁵
- נוכחות בישיבות של הבונד²⁶
- השתתפות בהפגנות פוליטיות²⁷

DL .16

17. מסמך ברוסית 15 ; מסמכים ביידיש 7 , 16

18. מסמכים ביידיש 6a , 7

19. מסמך ברוסית 34

20. מסמך ביידיש 6a , 9 , 7

21. מסמך ברוסית 5

22. מסמך ביידיש 9

23. מסמך ברוסית 51

24. מסמך ברוסית 5

25. מסמך ברוסית 18 , משמק ביידיש 7 , 1

26. 70 אנשים נעצרו בגין שם היה הנושא "המלך". מסמך רוסי 60

27. מסמך ביידיש 2

28. מסמך ברוסית 18 , מסמכים ביידיש 1 , 7

29. קיימים בייטויים בעלי השפעה רבה בפסקאות האחראות, ובחתימות. דבר זה מורגם ביותר במדמץ ביידיש 13 .

30. מסמכים ברוסית 14 , 22 , 49 ; מסמך ביידיש 6a , 13 , 15 , 22 , 40

31. מסמך ביידיש 19

- היישגים ויעדים בעירם גודלות אחרות כגון וורשה, וילנה, לודז', פטנסבורג, אודסה, ברסṭי ליטובסק, קראקוב, קורלנדיה רוזובּנַא-דָזָנו⁴², ומיקומות אחרים
    - i. וילנה
      - שביתת 25,000 הפעלים היהודיים⁴³
      - גורלם של פועלי מפעל הגרביזס-גרביזונים;⁴⁴
      - מאסרם של פועלים, ותביעת בעלי המפעל⁴⁵
      - ii. מרץ פטנסבורג שתבעה התקוממוויות בורשא, מוסקבה, ריגה, קובנו, דבינסק וכו'⁴⁶
      - iii. מרץ מוסקבה⁴⁷
        - סיבות
          - ◆ ירי בנשים ולילדים
          - ◆ ארగון הי'מאה השחורה' (Z'mnosotinski)
        - פעולות
          - ◆ שליטה בתקנת הרכבת
          - ◆ יקדח גגדד לדגוף
        - iv. פוגרומים בקייבין⁴⁸
          - אינטלקטואלים: ארగון והשתתפות
          - אשמה: נוטריווניסט, סטודנטים, חוקרי משטרת
          - סיבה: חוקי המלך
          - סיכום: על היהודים להתנגד לממשלה
      - b. חיצוני
        - ביקורת על הצאר ואנשים חשובים בממשלתו בשל יעדיהם הכלכליים האישיים שאינם מוחשיים במעמד הפעלים⁴⁹
  - c. יום חג ו/או יום צום, יום שביתה
    - סימן לעולם החדש
    - ב. זכויות אסירים³³
      - שביתות רעב
        - מטרה – תרומות
        - סיבה – הצורך לשלם את החוב לצלב האזרם³⁴ (16.24) רובל 15/1 וכו'
        - כסף לאוכל
        - מפגשים ללא سورגים
        - החזרת הפסלים למקום הנכו'
        - שעוני יד
        - שעת השכמה
        - שחרור אסירים
      - g. מצבם הפסיכולוגי של היהודים³⁵
        - הידע שהעם היהודי הינו עם חזק וrinteligenți עם כוח לעמוד מול הצאר³⁶
        - אנשים מתבקשים לא לשים לב לריכילות אודות הבונד³⁷
        - לכבד את אלה שמסרו את נפשם למטרה זו³⁸
- 3. היבטים בספרים**
- a. תרומות לבונד³⁹
  - b. אזהרה בדבר שימוש לא הוגן של כספי הבונד⁴⁰
  - g. דוחות בספרים (מ-1906–15.6.1907 וכו'⁴¹)
- 4. היבטים פוליטיים**
- a. פנימי
    - 32. מסמכים ברוסית 14, 15, 19; מסמכים ביידיש 7, 13.
    - 33. מסמך ברוסית 36.
    - 34. מסמך ברוסית 5.
    - 35. מסמך ברוסית 4; מסמך ביידיש 10.
    - 36. מסמך ביידיש 38.
    - 37. מסמך ברוסית 16; מסמך ביידיש 13.
    - 38. מסמך ברוסית 7; מסמך ביידיש 16, 15.
    - 39. מסמך ברוסית 41.
    - 40. מסמך ברוסית 48.
    - 41. מסמך ביידיש 14.
    - 42. מסמך ביידיש 40.
    - 43. מסמך ברוסית 45.
    - 44. מסמך ברוסית 48.
    - 45. מסמך ברוסית 52.
    - 46. מסמך ברוסית 49; מדמק ביידיש 13.
    - 47. מסמך ברוסית 48.
    - 48. מסמך ברוסית 49; מדמק ביידיש 13.

- חשיבות הצבעה בבחירה המקומית⁶⁰
  - על אנשים לקחת חופשה בת יום אחד לעבוד בבחירה הלאו⁶¹
  - ג. הכרה בעובדה שהבונד בויטבסק היה סניף של ארגון הבונד הבינלאומי, ובמיוחד חלק מהבונד הליטאי, הפולני והרוסי (באימפריה הרוסית)⁶²
  - ד. הודעות
  - התΚבלו הודעות לאומיות ובינלאומיות שהודפסו בכ-4000 עותקים וחולקו. היו גם הודעות שהתייחסו רק לבונד בויטבסק. כל אחת מהן נחטמה ע"י ועדת הבונד שם.⁶³
- 2.היבטים חברתיים**
- א. 1 במאי⁶⁴
- ציוויל שיפוטו ע"י איחוד כל הפועלים היהודיים עם כל הפועלים ברוסיה ובעולם כולם
  - חגיגות: חגיגים/ימי צום (1901 וכו)⁶⁵
  - ב. עזרה כללית לבונד:⁶⁶
  - גיוס נוער לעזרה לבונד
  - בקשה לעזרה מהרופאים⁶⁷
  - תודות לפקידים היהודיים: פיזורובסקי,⁶⁸ בזובוּסקי, מרכוביץ' וכי' עבור עוזרנות
  - ג. קבלת סטודנטים יהודים לאוניברסיטה אוטונומת
  - ד. ביטול תעמולה אנטี้-יהודית בעיתונות
  - ה. זכויות פועלים:

- ידע שה丈ר עמד מאחוריו הפוגרומים⁴⁹
  - עצירת עוזרי ה丈ר
  - חשיבות המרד העתידי נגד ה丈ר⁵⁰
  - החוקה הרוסית
  - ביקורת על "החוקה הרוסית"
  - הבטחות שוברות לב ע"י המלך⁵¹
  - חופש
  - חוקים
  - מלחמה
  - ביקורת על המערכת הביצועים
  - זכויות השופטים
  - התנדבות לזכויות הפועלים⁵²
  - משטרת ומרגלים⁵³
  - הצבא⁵⁴
  - פירוק הכוחות
  - סוף המלחמה עם יפן (מרץ 1905)⁵⁵
  - הגורם לבעה התעשייתית ואבטלה⁵⁶
  - קימית גם מידע שהתייחס לויטבסק והאזור.⁵⁷
  - חולקת מידע אודות הבונד נעשה בסודיות⁵⁸ ע"מ שהמשטרה ופקידי הממשלה לא ידעו מה קורה. זה חייב
- 1.ארגון הבונד בויטבסק**
- א. נוכחות בישיבות⁵⁹
- ב. בחירות

49. מסמך ברוסית, 3, 12, 35, 12.
50. מסמך ברוסית, 11, 5.
51. מסמך ברוסית, 18.
52. מסמך ברוסית, 61; ליואן גולדמן שהיה אחראי לפרסום העיתון "ニチズ", הצהיר על יעדתו של המפלגה הסוציא-דמוקרטית.
53. מסמך ברוסית, 42.
54. מסמך ברוסית, 2.
55. מסמך ברוסית, 49.
56. מסמך ביידיש, 6a.
57. מסמכים ברוסית, 38, 39.
58. מסמך מהם הודפסו ואחדים נכתבו בכתב יד יפה.
59. מסמך ברוסית, 14.
60. מסמך ביידיש, 7.
61. מסמך ביידיש, 6, 13.
62. מסמכים ביידיש, 12.
63. מסמך ברוסית, 33.
64. מסמכים בייטויים בעלי השפעה רבה בפסקאות האחרונות, ובחותימות. דבר זה מORGASH BIYUDISH 13 קיימים ביטויים בעלי השפעה רבה בפסקאות האחרונות, ובחותימות. דבר זה מORGASH BIYUDISH 13
65. מסמך ברוסית, 46; מסמך BIYUDISH 19.
66. מסמך ברוסית, 37; מדמכים BIYUDISH 6, 7, 12.
67. מסמך ברוסית, 7.
68. מסמך ברוסית, 33.

- התקבלו דרישות דומות מהנగרים⁷⁸
  - התקבלו דרישות דומות מהדפסים⁷⁹
  - נשלו הצעות לפקדים לדירוש גם הם תנאים
כolumbia style="text-align: center;">80
  - התקבלו דרישות לשיפור התנאים הקשיים
במאפיות (במיוחד בעת אפיקת מצות).⁸¹
  - נודע על סיפורו של אהרון חייב ביאלקין⁸²
שהסכים לעבוד עם משה דיוקני ונחשב לאחר
מקן כמפר שביתה. הוא שינה את דעתו לאחר
מכן, ביקש סליחה ונסלח. לעיתים היה צורך
להזעיק את המשטרה המקומית⁸³ כדי לפטור
אירועים כאלה.⁸⁴
  - נודע הסיפור אודות החיט ישראל פולובסקי
שפיטר אחד מעובדיו. הפועלים האחרים שבתו.
הוא זימן את המשטרה הרוסית לשבור את
השביטה. יצא דרישת לא למוכר לו חומרים או
לקנות מהם. לאדו פולובסקי היו גם קשרים
פוליטיים עם הצירונוסטיננסקי⁸⁵. הוא הביא עזרה
רוסית לעוזר בשבירת השביתה⁸⁶
  - מנהל הספרים, שביל ליבורקין, הבעלים של בית
המרקחת בויטבסק, והוחרם כי הוא סייר לצוית
לבונד⁸⁷.
  - בעל החנות יעקב ספיר, הוחרם בשל דעותיו
הפוליטיות (שטייראך).⁸⁸
  - החיט מרמן הוחרם בשל ריגול: בעת שביטה
הוא מסר למשטרה רשימת שמות חמשת
עובדיו.⁸⁹
  - חשיבות של כבוד שביתות, חרמים⁶⁹ ולוחץ על
בעלי מפעלים⁷⁰ ועייב⁷¹ לגראם לשיפור תנאי
עבודתם⁷²
  - يوم העבודה
  - קיזור يوم העבודה ל-10 שעות⁷². אנשים
אחדים עבדו בין 12-18 שעות
  - הפסקה בת שעתיים: לארוחת בוקר
וארוחות ערב
  - שכר
  - עליה
  - תשלום לפי שעה
  - תשלום מלא עבורימי שישי
  - קבלת משכורת כל שבוע
  - שיפור בתנאים פיזיים, רפואיים, וטכניים של
הפועלים בבתי החירות⁷³
  - פיטורין ע"פ החוק
  - חלוקת החומרים הדורשים ע"י הבעלים
  - חופש פוליטי⁷⁴
  - דרישת לקבל ה-1 ביום וחופשי
בשכר⁷⁵
  - החופש להשתתף בפעילויות של הבונד⁷⁶
- ### 3. דוגמאות
- א. הפועלים בבתי חירות לייצור קרטונים דרשו
לעבד يوم בן 12 שעות, עם הפסקה של חצי ساعה
לארוחות בוקר והפסקת צהרים בשעה 14:00
בדיוק, והעלת בשכר⁷⁷

69. מסמכים ביידיש 6, 12 .
70. מסמך ביידיש 8 .
71. גורמים אלה מייצגים גם את ויטבסק. מסמך ביידיש 17 ; מסמך ברוסית 22
72. מדירה מוקדמת יותר נאמר 12 שעות. מסמך ברוסית 57. בדרישה מאוחרת יותר נאמר 9 שעות. מסמך ברוסית 22
73. מסמכים ברוסית 13, 14 .
74. מסמך ברוסית 57 .
75. מסמך ברוסית 24 .
76. מסמך ברוסית 22 .
77. מסמך ברוסית 23 .
78. מסמך ברוסית 25 .
79. מסמך ברוסית 30 .
80. מסמכים ברוסית 27, 28 .
81. מסמך ביידיש 17 .
82. כינויו היה "השטון השחור". מסמך ביידיש 3 .
83. המשטרה המקומית השתמשה באזיקים
84. מסמכים ביידיש 1, 2, 3 .
85. בראה זה לא התקבל ע"י הבונד
86. מסמך ברוסית 8 ; מסמך ביידיש ג .
87. מסמך ברוסית 9 .
88. מסמך ברוסית 10 .

- ה'צאר⁹⁹
  - התנגדות
  - שינויו בארגון הממשלתי ז.א. ה'צאר.¹⁰⁰
    - ▼ מהפכה
    - ▼ סוציאליזם
    - ▼ חופש פוליטי
    - ▼ חופש תרבותי¹⁰¹
    - ▼ ביטול המבנה החברתי של המעדמות¹⁰²
    - סיום תמיכת הממשלה בפוגרומים ומהומותות נגד היהודים
    - ביטול הגיוס הצבאי
    - הגנה
    - איסור על כניסה המשטרה לבתים פרטיים. זה נעשה ללא כל התחשבות בפרטיות, צניעות ו/או החולמים. המפלגה הסוציאל-דמוקרטית חקרה מעצרים אלה למ畢ישם.¹⁰³
    - יהודים נעצרו כי הם השתתפו בפעולות הבונד¹⁰⁴
    - העדר הגינות בקרב המשטרה המקומית ו בקרב המששל המ מקומי והלאומי, ובקרב המרגלים שלהם.¹⁰⁵
    - ▼ חשיבות המודעות לשבירה
    - ▼ היה ברור שהיו מרגלים בפניהם כי המשטרה לא הייתה מסוגלת להיות כה עילית. היו תלונות רבות נגד מרגלים¹⁰⁶ אלה נתבקשו להפסיק.¹⁰⁷
  - ולאשפין, הבעלים של חנות הספרים, והחרם.⁹⁰ גישתו לעובדים שהשתתפו בשבייה החמירה (זמן לאכול, זמן חופש). הועד, שניהל את החנות, העסיק פועלים חדשים. ארגון ה-VPSPKB (איחוד הפקידים ומנהלי הספרים) החרים את זלאשפין, שפירא, דרייזר וקונובלב בשלהם עמדתם כלפי הפועלים היהודיים⁹¹ ודרשו להחזיר את הפועלים הקודמים. סטודנטים מהשנה הריבית בגימנסיה, סטודנטים למקצוע בשנות הראשונה והשנייה, וסטודנטיות בגימנסיה נהיו גם הם חלק מהמאבק.⁹²
  - ב. הצלב האדום
    - עזרה מהצלב האדום
    - ידיעה שהצלב האדום⁹³ עוזר לחברי הבוני שהיו בבית סוהר המקומי בויטסק⁹⁴ ואלה שנשלחו לסיביר⁹⁵
    - בעיות הצלב האדום
      - ▼ בעיות כלכליות – תורמים רבים עזבו את העיר
      - ▼ הפחיתה בעזרה בשל טורר
      - ▼ קשיים במתן עזרה לאסירים
      - ▼ הצורך במזון, בbigod, בנעילים, בספרים⁹⁶
      - ▼ סיכון – התנגדות למשטרה⁹⁷
- 4. היבטים פוליטיים⁹⁸**
- א. חיוני

89. מסמכים ברוסית 13, 14; מסמך ביידיש 8
 90. מסמך ברוסית 44
 91. מסמך ברוסית 43
 92. מסמך ברוסית 44
 93. מסמכים ברוסית 6, 37
 94. מסמך ברוסית 58
 95. לצלב האדום היה חוב גדול בשל פעילויות אלו. מסמכים ברוסית 6, 7, 16
 96. מסמך ברוסית 53
 97. מסמך ברוסית 54
 98. מסמכים ברוסית 46, 47 (לא כתורת)
 99.
100. אנשים רבים נעצרו כאשר הם השתתפו בהפגנות כללו. מסמך ברוסית 59
 101. מסמכים ברוסית 14, 31; מסמכים ביידיש 6a, 7, 9, 13
 102. מסמך ברוסית 2. היה מרגל בשם איזוקסון. מסמך ברוסית 14. כינויו היה יעקב. הוא שוחרר מהヅבא בויטסק. מסמכים ביידיש 5, 14
 103. מסמך ברוסית 57. זה כלל את הזכות להשתתף בהפגנות. מסמך ברוסית 59
 104. מסמך ברוסית 59
 105. מסמך ביידיש 14
 106. מסמך ביידיש 14
 107. מסמך ברוסית 55

ההיא התפתחת הבונד בויטבסק כפי שקרה בכל מקום אחר באזור.¹²⁰

המשך הבונד של ויטבסק אחורי ויטבסק (VA, VT)
 חברי הבונד של ויטבסק הגיעו לאראה"ב בשנת 1908 והתארכנו כשלוחה של הבונד שם, כולל עזירה לחברי בונד אחרים שהגיעו מויטבסק. לאחר מכן נתן ארגון זה חסות לאולם תרבות (ובו פעילויות רבות ו מגוונות), חברות נשים, בית קברות, עזרה לנזקנים, בית אבות ועזרה סוציאו-כלכלית. בשנת 1938 הם אספו כסף לבית יתומים. הארגון היה קיים עוד בשנת 1956, כאשר ספר הזיכרונות (ויטבסק א-מל (Vitebsk Amol) ראה אור, ובו מידע אודות האנשים שהיו פעילים בארגון בספר הזיכרון היידיש.

חברי הבונד באודסה אחורי המהפכה בשנת 1905

סיכום

עם סיום כתיבת מאמר זה תחושתי שאני יודע עתה קצת על הבונד והבונד בויטבסק. אני גם יודע שחשר לי מידע רב לגבי שמי מקווה להציג בדרך כל שהוא – איכשהו..

- דיווח על מקרים כאלה לוועד המנהל של הבונד¹⁰⁸
- חיפוש אחרי רוצחי מגורזוב, ויטרוב, סוצ'יניקו, וקייבנסון¹⁰⁹
- הענשה: סיביר – ניטוק משפחה וחברים¹¹⁰
- הפעלים הרוסיים הנוצרים התאחדו בשל פחד מפוגרים מצד היהודים¹¹¹
- **ב. פנימי**
- כוחות מאוחדים¹¹²
- מעמד הפעלים בתוך עצם¹¹³
- כל היהודים, בלי להתחשב במעמד כלכלי ואו חברתי או השכלה
- בעלי נכסים
- פתרון בעיות סוציאו-כלכליות עם שנרזון, ואזוורסקי, לוייט, זיבוש, מינץ ומרקובייך¹¹⁴
- פתרון בעיות פוליטיות עם שייפינקל, שמירזון, מרקובייך, ריבובסקי, וזאטובסקי¹¹⁵
- שלא התנדדו כ"כ לאדמיניסטרציה
- הגשת שמות של יהודים שלא כיבדו שביתות או חרמים
- התקווה שואה אולי פגע הממשלה המקומיי¹¹⁶

5. היבטים כלכליים

A. תשלום חובות¹¹⁷

ב. דוחות פיננסיים¹¹⁸

- ג. ארגון כספים עבור משפחות השבוע שנחרגו בקרב-פוגרים ביום 17.10.1905¹¹⁹
- עד עכשו מצאתי מעט מידע>About הבונד בויטבסק משנת 1907 עד למלחמת העולם הראשונה. היה אז מסוכן ביותר לחלק חוות. הבינותי שבתקופה

108. מסמך ברוסית 14 ; מסמך ביידיש 8

109. מסמך ביידיש 7

110. מסמך ברוסית 55

111. מסמך ברוסית 3

112. מסמך ביידיש 16 ; מסמכים ברוסית 3, 5, 32

113. מסמך ברוסית 55

114. מסמך ברוסית 31

115. מסמכים ברוסית 38, 39

116. מסמך ברוסית 14

117. מסמך ביידיש 1

118. מסמך ברוסית 20 : 28.11.1905-15.10.1905 ; מסמך ברוסית 19 : 15.6.1905-15.10.1905 ; מסמך ברוסית 1

119. הסכום שהיה נחוץ, והסכום שנטבקש כל אחד לתרום ; הסכום המקורי היה 110 רובלים. 65 רובלים כבר נאספו ונדרשו

עוד 45 רובלים. מסמך ביידיש 1

120. ראו ההיסטוריה של הבונד

Bibliography (Abbreviations used in footnotes are in parentheses)

Encyclopedia Hebraica, Encyclopedia Publishing Company, 1963 Israel, Editor-Yeshiyahu Leibowitz, V7, pps.859–865 (EH)

Encyclopedia of the Holocaust, Sifriat HaPoalim, Yad VaShem, Israel, 1990, V.1, Editor-Israel Guttman, pps. 162–164 (HO)

Encyclopedia Judaica, Keter, Israel, 1972, Editor-Cecil Roth, V. 4, pps. 1497–1507, V.13, pps. 656–664, V.14, pps. 128–132, V. 16, pps. 837–839 (EJ)

The BUND Story 1897–1997, Goodman, Mathew etc., YIVO, NY, USA, 1998 , pps. 2-6 (BS)

Bund, Shoah Research Center,
yad-vashem.org.il/odot_pdf/Microsoft%20Word
%20-%206093.pdf (OD)

Vitebsk, Editors: Moshe De Shalit, etc., Organization of the People of Vitebsk and the Vicinity in Israel, Israel, 1957, p. 470 (in Hebrew) (VT)

Vitebsk Amol, Editors: Gregory Aaronson, etc., Abrahamson etc., NY, USA, 1956, pps. 634-640 (in Yiddish) (VA)

YIVO Archives Files, NY, USA, BUND: RG 1400, MG7-35 and RG1401, f.332, (BAF)

[http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%91%D7%95%D7%A0%D7%93_\(HEW1\)](http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%91%D7%95%D7%A0%D7%93_(HEW1))

<http://www.bundism.net/project#bund> (BNP)

Conversation with Rivka Yaffe, April, 2009 (RY)

Telephone conversation with Professor Dov Levin, May 26, 2009 (DL)

ההיסטוריה של אביגדור גוטשטיין, יהודי מזרחה אירופה. הבונד ייצג שינויים לטובת העם היהודי. הבונד סבל רבות כמו כל הפלגים היהודיים בתקופה זו.

כציוני ذاتי יכולתי להציג את עמדתי כאן. אולם לדעתך הדבר החשוב והנכון היא לסייע את המאמר כך: עלינו לכבד את זיכרונו הבונד, כי מטרתו הייתה להקל על חייו העם היהודי.

מאמר זה מוקדש לבורי, מרדי רכטשאפרן, שתמיד תמק במחקר שלי.

אנדרטה לבונד בבית קברות היהודי בוורשה

אסתר רכטשאפר נולדה בברוקלין, ניו יורק, למשפחה ציונית דתית. היא הייתה חברה בבני עקיבא, למדה בתיכון ציבוריים וסיימה את לימודיה בתיכון ע"ש מושליץ. בשנת 1962 היא השתתפה בהכשרה מסעם בני עקיבא, ולאחר מכן למדה בברוקלין קולג' ובמקביל להוראה של Yeshiva University. היא עלתה ארץها בשנת 1964. בשנת 1965 היא נישאה למרדי רכטשאפרן, והם התישבו בקיבוץ עין צורים. יש להם שלוש בנות נשואות ועשרה נכדים. אסתר רכטשאפרן קיבלה תואר B.A. מהאוניברסיטה הפתוחה בהיסטוריה ותואר M.A. בספרנות מהאוניברסיטה העברית. היא מילתה תפkidים רבים בקיבוץ, מהן אם בית במשך 22 שנים בישיבת הקיבוץ הדתי, ועבדה כתבת ספרנית/ארכיברית. יש לה עניין רב ברקע המשפחה שלה ולכן התחללה כתוב מאמרי אודוות מקומות המוצא של סבה וסבתה. אביה (אוסקר הגרשטיין) היה מעוצאי הגאנַּן מוילנה.

חיפוש שורשים בצוואה עתיקה והציפייה לבוא המשיח ותחיית המתים

שמעאל שמיר

מיד לאחר החזרתה לידיינו בשנת 1967. שם הציביע על חורבה באומרו כי זהו נכס משפחתיו, שעליינו לעילנו לשומר עד לתחיית המתים. לאחר זמן גיליתי דבר קיומה של צוואה אמייתית (מראש חדש חמשון שנות חמישת אלפים וארבע מאות וארבעה [1643] מאת אחד מאבות משפחתי ושמו ברוך מורה). הצוואה נכתבה בירושלים, בעברית צחה, והמוריש ציווה לבניו ולבני בניו לשמור על ביתו ולא למכוור או לשעבד את הבית, עד לבוא המשיח ותחיית המתים, וכן לשמור על כל הנחוצה והספרים שלו עד ביאת המשיח כדי שיחזרו לידיו, עם תחיית המתים.

עינן בספר ההיסטורי של עמנו במאה ה-17¹, בתקופה שבה נכתבת הצוואה, הציביע על נגישות וסחיטה של היישוב היהודי בירושלים שמנה אז כ-1,000 יהודים, על ידי משפחת הכהנה פרוך². ברור לנו כי צוואה זו נכתבה לפני הופעת נבי השקר שבתאי צבי 1666³. יתכן שהיא הצביעה על הכוונה לחסן את הרכוש מהפקעה על ידי שליט רודן ועל אמונה, ציפייה וערוגה להופעת המשיח ותחיית המתים.

בצואות ברוך מורה נמצאו האלמנטים הבאים: היא נערכה בפני שלושה עדים שהם בית דין⁴. אמנים ניתנו בה פרטים על רכשו של המצווה, אך חסרו פרטי זיהוי נוספים ושל משפחתו. הבית עמד על תילו במשך כל הדורות מאז כתיבתה של הצוואה ועד ימינו, אך הוא נזוק ברעדית האדמה בשנת 1927 ולאחר מכן במלחמות העצמאויות. לאחר מלחמות שתי הימים (1967), הוא נכלל בתחום ההפקעה של הרובע היהודי בעיר העתיקה, ולאחר שפונו ההיסטוריה נבנה במקום בית חדש על ידי החברה לפיתוח ולשיקום הרובע היהודי.

בצואות ברוך מורה, חסרו פרטים על מוצאו ועל שמו הוריו ושמות צאצאיו, וכך נאלצנו אנו הצעאים, להמשיך לעיין ולהקgor בספר ההיסטורי

צוואה היא הוראת המוריש להעברת רכשו החומירי וההורחני, ככל או מקצתו, לאחר מותו. היא גם מקוראמין לחוקר גינאולוגיה. בצוואה אפשר למצוא הוראות, של מוסר ואורה חיים, שהמצווה נותנת לדורות הבאים אחריו. כך למשל הוראת אברהם אבינו לבניו ובני ביתו לשמר על דרך ה' לעשות צדקה ומשפט⁵, וכן צוואתו של אחיתופל אל בניו⁶.

צוואה במקרא, עוברת בעל פה. "צוואות השבטים" הוא אחד הספרים החיצוניים שכנראה נכתבו בשנים האחרונות של המאה השנייה לפני הספירה. יש בו דברי בניו של יעקב אבינו לבנייהם. בצוואה ניתנים פרטים על המצוות וכן יש בהם דברי מוסר ודרכי נבואה אפוקליפטיים⁷.

בצוואות שנכתבו בידי הביניים, מוצאים אנו אלמנט ספרותי עברי שככל הוראות מוסר ודעת אשר מקצתן מצויות בתלמוד. להוראות אלה יש אופי תיאורתי של כללי התנהגות.

במשפט העברי אנו מבינים בין "מתנת בריא"⁸ שנינתה בדין ותופסת מיד, לבין "צוואות שכיב מרע" (של חולה המרותק למיטתו) שנינתה בפני עצים ונכנסת לתקפה רק לאחר מות המצווה.⁹

בימינו בישראל, צוואה יכולה להיכתב, או להינתן בפני עצים או רשות מוסמכת בעל פה.

רבים וטובים כתבו על צוואות למיינין. השופט ש.ז. חסין בספריו הביא דמויות של בעלי דין הנאבקים בbatis המשפט בנושא זה.

דוגמה לתוכנה של צוואה היא הצוואה של השר משה מונטיפורי שפורסמה בגיואיש קרוניקל מס' 25/08/1885 שבה הוא כותב על מוצא משפחתו והקרוביים וכן על כתובתו.

סיפור אישי אשר נראה לי כאגדה, כאשר אבי זיל הוזמן אותי, את אשתי, את אחי רפאל ואת אשתו להתלוות אליו בדרךו היהודי בעיר העתיקה,

.1 ראה בראשית פרק יח', פסוק ט'.

.2 ראה שמעאל ב', פרק יז', פסוק כג'.

.3 ראה אוסף ד. ואכשטיין, מפתח הצוואות כס' יא-יב' תרצ"ד-תרצ"ו, וכן ראה הוראות חוק הירושא נשכ"ה-1965, פרק שלישי.

.4 ראה צוואת בריא וצוואת שכיב מרע בדיין ישראל – מאות א. קימלמן – עובדות דוקטורט משנת תשנ"ג.

.5 ראה דיסרטציה עליו מאות עדל מנאע – עובדות ומר משנת 1978 לקבלת תואר מוסמך.

.6 ראה בבא בתרא קי"ג.

Finding Your Fathers, Dan Rothenberg

בספרות החיצונית - מאות א. כהנא כרך א' ע' קנא רטו

בבית דין מוסמך באוטה תקופה והיווה בית משפט וארכיו נוטרינו), שתורגמו על ידי פרופ' אמנון כהן בספריו על "יהודים בפני בית הדין השרעי בירושלים". כל כך מספרו של א. כהן הקיף מאה שנים. בדקו גם בספר היסטורי, דברי ימי תוגרמה של רוזנס ובספר של יצחק בן צבי "ארץ ישראל וישראל" וכן בדפים עתיקים.

בספרו של דוד זאבי⁸, "התקופה העותמאנית במחוז ירושלים במאה ה-17-", מצאו בעמ' 12 (בעהרתה 35) כי יהודים רכשו בתים ממוסלמים בשכונת אל ריאשה (אחת משכונות היהודים ברובע היהודי) בירושלים. המחבר הפנה לסיגל (ספר) ביה"ד המוסלמי כרך 107 דף 324, מס. 20, רביעי תאני מנשת 1033 (10.2.1624).

מהדק (?) הדברים ומחלוקת של מינה רוזן⁹ עולה כי ברוך יצא כשדייר של ירושלים בשנת 1624 לקושטא ולארצות המזרח, פרס וארם נהריים. בהיותו בקושטא הוא התלוון על המושל ابن פרוך שעשך וסחט את בני ירושלים (האגרת הובאה במלואה בעמ' 486).

מעיין נוסף בספרו של א. עורי "שליח מארץ ישראל" יוצא שברוך גד יצא בשנת 1645 בשליחות מירוחלים לארים נהריים (בבל) ופרס, ובשובו הוא סיפר שנפגש עם אחד מבני עשות השבטים ושמו מלכיאל; כמו כן הביא איתו אגרת מאה "בני משה". סיפור זה נבדק לפחות על ידי א. עורי¹¹.

בשפטember 1621 בליך בן דוד הופיע בפני בית הדין המוסלמי השרעי בירושלים ונרשם בספר שהוא קנה מאיברהים בן חסן אל בטאר שבעה קרט משלהה חדרים תחתיים בבית הנמצא בשכונת אל ריאשה בעיר העתיקה בירושלים. בית הדין ציין בחגיה שברוך בן דוד בא לא מזמן לנור בעיר ירושלים. עיר פה כי באותה השנה הייתה עליה לירושלים מצפת וכן מאיטליה¹².

ברישום אחר מדצמבר 1627 נכתב כי ברוך בן דוד הרב המשראי קנה 5 קרט של בית הרוס רובו ו-5 קרט של אורהו ממשלה אל ג'עוני וצווין שם כי ברוך בן דוד המשראי קנה שני קרט בחצר הבית

מאוותם זמינים. המצווה לא חתם על הצעואה, אך ישנות שמות העדים שהם שלושה דינים ידועים : ישראל בנימין, ישראל עזרא ושבתאי פולאשטו. בדיקותינו בקורות רבנים אלה הלו חרס באשר למצאה המצווה. لكن חפשנו פרטם ונספים בספרים הרלוונטיים מאוטה עת.

גם הצעואה של ברוך מזרחי וגם הבית נשוא הצעואה נשמרו במשפחה מדור לדור. האצאים הקפידו לקיים אותה, בין עצם וכן כלפי כולל עולם. איש לא חלק על כך שהצעואה היא אותנטית. היא פורסמה במלואה בספרו של הרב רפאל חזן⁷. שם נשאל הרב מה יהיה אם לא יימצא בהם זקרים שיקימו את דברי הצעואה, והאם הבנות חייבות לקיים הצעואה. לאחר שקלא וטריא מעמיקים השיב הרב חזן כי הבנות ירושות בהעדר גברים ירושים, עליהם יהיהקיימים קיימים הצעואה.

הצעואה הודפסה שוב בשנת 1905 והובאה בפתח הספר "שווית פרי הארץ" מאריך ישראל מזרחי, כרך ג' עמ' ז'. היא הועלתה לדין בהליך משפט על השות גבול של מיכאל רוייטמן, אשר נהרג מתהום ביתו ובנה מרפסת מעל לתהום ביתו של ברוך מזרחי. אלעזר מזרחי, סבא רבא של כתוב רشيخה זו, תבע לדין תורה את משיג הגובל. בית הדין ישב על המذוכה, ולאחר שיקול הוציא לצדדים להתפשר בינויהם באופן שרוייטמן, מי שהיה מדפיס ומוציא לאור של כתבי קודש, ידפיס כתוב יד עתיק – מאריך ישראל מאריך מזרחי שהיה בידי אלעזר מזרחי, וכך יימנע הצורך להרeros המרפסת. אלעזר השיב, כי בהתאם לצוואה הוא מנעו מההסכים להצעת הפשרה אלא אם כן הראשון לציוון ר' יעקב שאול אלישר יאשר זאת. לבסוף ניתנה ההסכמה והספר יצא לאור הביא את הצעואה בעמוד השני בו.

השם הפרטני של המצווה הוא ברוך. שם זה היה שכיח בירושלים בזמן כתיבת הצעואה. בירושלים היו אז 150 משפחות יהודיות. מאוחר ולא מצאו בצעואה מי היו הוריו של המצווה, המשכננו בחיפושינו ועיננו בספר בית הדין השרעי (שהיה

7. "שווית קרי לבי" כרך יב' (חלק חמוץ חב' סימן ל"ו).

8. "המאה העותומנית במחוז ירושלים המאה השבע-עשרה" – דוד זאבי.

9. "הקהילה היהודית בירושלים במהלך המאה השבע-עשרה", עמ' 334–335 מינה רוזן.

10. ראה שם בעמ' 486 דיוון על כך באגרות שבספר זה בעמ' 309–310.

11. ביטאון "סיני" כרך י (ת"ש) עמ' קסガ' ואילך.

12. ראה רוזן עמ' 39. ראה עוד ש. סימונסן/תולדות היהודים בדוכחות מנותקה ורב תרג' עמ' 348.

ב. צאצאי המורישקוס' יהודים שמעולם לא עזבו את ירושלים. גרסא זו נראית מפוקפקת למי שמצו בדרכי ימי ירושלים.

ג. צאצאים של מגורי סי ספרד מ-1492 שהגיעו לירושלים דרך נסיה. גרסא זו יש תימוכין בדברי הימים מאותה תקופה וכן במציאותה של פרוכות ונציאנית עתיקה מהמאה ה-16 שעברה במשפחה מדור לדור.

בסיום ניתן לומר, שעד כה לא מצאנו את מוצאו משפחתו של ברוך מזרחי עורך הצוואה, והקשר שלו עם אחת מהגרסאות הניל', אלols מצאנו לנכון העולות על הכתב מקצת מתולדות הבית והמשפחה, על לח אבן, התלווי לזכרו על מקום הבית, ברחווב המלאץ פינת רחוב הנבל ברובע היהודי בעיר העתיקה.

אנו מצפים לביאת המשיח ותחיית המתים במהרה בימינו.

שמעאל שמיר (מזרחי), ליד ירושלים (1923) הוא מוסמך המחוור הראשון של הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית. משפטן פעיל, בעל תחביבים רבים, וביניהם גינאלוגיה. מושך בעט סופרים, ורשמיותיו התפרסמו בעיתונים הארץ, דבר, הבוקר, ידיעות אחרונות, עת-مول, במערבה, קריקע, שרשרת הדורות, בית אבותם, והגנוזלם פוסט. מזה ארבע שנים הוא בעל פינה קבועה בבטאון "הלשכה" של לשכת עורכי הדין בירושלים. חוקר תולדות היישוב בארץ חש וחקר את שורשי משפחתו בירושלים מאז 1643 ועד היום. הוא נשוי למרתה, ואב לAIRIT, יעל וצבי.

השכן וקיבל את הסכמו של שכנו שיבנה קשת בחרצ'ר הבית הניל'.

תשע עשרה שנה לאחר מכן, נרשם בספרי בית הדין המוסלמי כי ברוך בן דוד היהודי קנה מזרחה המוגרבית את כל החדר במערב הבית בשכנות אל רישא.

התברר עוד כי ברוך בן דוד היה שדי' הקהילה בירושלים לקושטא ב-¹³ 1624.

המשركי בערבית ומזרחה בערבית הוא לדעתנו תואר שניתו לברוך בן דוד לאחר שליחותו כshed'ir לארכות המזרחה. עוד התברר, כי ברוך היה בעל בעמיו והיה בעל אמצעים וחתיות כערב לחובות אחרים התקבלה ברצון. נראה לנו כי הביטוי "מזרחי" הודיע ליזחיו של הרוב ברוך שוחר משליחותו במסעותיו למזרחה.

ברוך אל משראקי (המזרחי) הוא יהודי מירושלים.¹⁴ הוא אביו של אברהם שהיה שוחט בשנת 1650 וכותב ספר "זכור לבני ישראל" שפורסם שוב ב-1795 ובו דיני שחיטה¹⁵.

נראה לנו אפוא כי המצווה ב-1643 ברוך מזרחי הוא ברוך גד, ואילו ברוך גד שהיה שליח ירושלים לבבל (לארים נהרים) ולפרס ב-1695¹⁶, הוא נכדו של המצווה.

מקטעים אלה ברור שאביו של ברוך הוא דוד, אך איןנו יודעים פרטים נוספים על המצווה, מוצאו וצאצאיו. מחקרים שערכנו התברר שהיו שלוש גרסאות למוצא המשפחה ואלה הן:

א. צאצאים של הראים (רי אליהו מזרחי) מי שהיה הרב הראשי והרופא של הסולטן (חי בירושה בשנים 1450-1526).

.13. ראה אגרות של מונה רוזן, הקהילה היהודית בירושלים במאה ה-17 עמ' 334.

.14. ראה אמרנו כהן במאה ה-17, עמ' 192.

.15. ראה א. כהן שם, עמ' 192.

.16. ראה עליו בא. יער/סיני ברך ו' (תש) עמ' קסגי ואילך וכן א. יער/שלוחי עמ' 145 ועמ' 271.

כיצד גיליתי את בית הכנסת של קוריה בספרד?

יעקב קורי

ידי חואן פדרו מורנו. מורנו הראה לי שלושה אתרים אפשריים לבית הכנסת, אבל פסלי את שני הראשונים (DNA, אינטואיציה או מזל?). כאשר הגענו לאתר השלישי, אמר לנו מורנו שפה ישנה בעיה כי הגברת הזקנה שגרה בבית לא מוכנה לפתח את ביתה בפניי אף אחד. לפעת, הגברת הזקנה (שםה היה קסטנירה), שדמתה ב擢ה מדויקת לאמי, יצאתה מביתה. אמרתי לה שאני בא מישראל,שמי הוא קורי, ומקור המשפחה שלנו מקוריה. אנחנו רוצחים למצוא היכן היה בית הכנסת ואנו מבקשים את רשותה להיכנס לביתה. היא חייכה, והזמין אותה להיכנס. מורנו היה המומ. כאשר נכנסנו, שמתי לב שהביה היה בנוי בדיק כמו בית הכנסת של קסטלו דה וידה. אבל השער היה מרובע ולא בצורת קשת כמו בבית הכנסת בוידה. כאשר שאלתי אותה מדווק, היא אמרה לי שהיא שמעה משפחתה, החיה באותו הבית מזה מאות שנים, שהשער המקורי היה קשתי אבל הוא נהרס ברעידת האדמה של 1755. ירדנו למרטף והוא הראתה לנו ספרים עתיקים, אך העתיק ביותר היה משנת 1500, לאחר שהיהודים גורשו מספרד בשנת 1492. היא אמרה למורנו שהיא מסכימה שייערכו חפירות בביתה על מנת למצוא את שרידי בית הכנסת.

בתום הביקור, נתן לי מורנו במתנה ספר "קוריה וסירה גאתה" וכותב הקדשה: "לידידינו היהודיים, ספר זה ינית צעד נוסף למפגש של תרבויות שלעולם לא היו צリכות להיפרד".

בשנת 1999 נזכר ביתה של גברת קסטנירה לאדם פרטיז ועד שנת 2011 לא בוצעו החפירות, אבל מורנו אמר לי בשנת 2011 שבחפשו בארכיבים של קוריה הוכיח לפני מספר שנים שבית זה אכן היהelter של בית הכנסת. לא ניתן לבקר בבית הכנסת כי גרים בו אנשים פרטיים. באינטרנט קראטי שהקהלילה היהודית בקוריה הייתה קיימת כבר במאה השתיים עשרה. ברובע היהודי חי בערך 46 משפחות שעסקו במקצועות של חרדים, חיטאים, צורפים, גובי מס וצדומה. עם הגירוש מספרד, כמה מהיהודים השתקעו בפורטוגל, שם הם התנצרו, כמו יהודה מאלבה. אלה הם คน העובדות.

אני משער שהיהודים של קוריה (עם אבות אבותי נראיה) ברחו לפורטוגל בשנת 1492, כי קוריה הייתה על גבול פורטוגל שקיבלה יהודים עד שנת

ניתן לקרוא סיפור זה במישור המציאות או הסוריאליסטי. אחדים יאמרו "אם זה לא אמיתי זו בוודאי מעשה מועלחת", אחרים יקרוו אותו בספקנות, בהשאות או בחוסר אמון. איןני ארciolog, היסטוריון או מדיום. אני מלמד עסקים, עם דוקטורט באתיקה עסקית. כתבתי ספרים בכמה אוניברסיטאות, אקדמיים, מאמרם, אתר אינטרנט, אך גם רומנים, מחזה ומעט שירה. איש איש כאשר ידועו ליבו...

בעשרה באוגוסט 1998 כתבתי מכתב לראש העיר של קוריה בספרד והודיע לו שכונתי לבקר בעירו, כי על פי המסורת מקור השם של קורי הוא מקוריה. סיפורתי לו שflat ami היא לדינו אך למדתי גם ספרדית, אני חי בישראל, נולדתי במצרים, מהורים וסבים ממוצא יווני ותורכי, וביקרתי פעמים רבות בספרד בענייני עסקים.

בעשרים באוגוסט 1998 כתוב לי ראש העיר של קוריה: "אני מברך את דון חקובו קורי, ובהכרי את העניין שיש לו ב ביקור בעירנו אני מתכבד להזמין ולארחו, בהבאי בחשבונו את החסיבות של המטרה שהביאה אותו לרצות לבקר בארץנו. חוזה מריה אלברז מנצל את הזדמנויות על מנת להביע בפניו את העניין האישי שלו". באותו היום קיבלתי דוא"ל מהואן פדרו מורנו, הארכיאולוג האחראי למחלת ההיסטוריה והתרבות של עיריית קורייה, שכתב לי: "המטרה של הביקור שלו נראית לי מאוד מעניינת ומרתקת. כבוד ראש העיר מסר לי על רצונו לבקר אותנו. קורייה, שומרת בזיכרון ההיסטורי את השם של רחוב בית הכנסת, ויש שני מקומות אפשריים למקומו. אנו מקווים לאוינו בקרוב בעירנו/עירו. קיבל אותו היטב". בעשרות ואביבה באוגוסט 1998 כתבתי למורנו: "בחפץ רב אבקש עימיו בעירו ואראה את האתרים של בית הכנסת והרובע היהודי. אולי, יוכל לסייע לי עם ה-DNA שלי לאחר 500 שנה, לסייע לו למצוא את המיקום המדויק של בית הכנסת בו ביקרו אבות אבותי. זה מאד חשוב למען התירוע של עירו... רואה אתה אדוני, שאני כבר לוקלפטרiot ואני חפץ לעשות דבר מה על מנת לסייע בכלכלת עירנו...".

בשמונה באוקטובר ביקרתי בבית הכנסת העתיק של קסטלו דה וידה מהצד الآخر של הגבול, בפורטוגל. שמתי לב איך נבנה בית הכנסת ובתשעה באוקטובר נסענו רעייתי רותי ואני לקוריה שם התקבלנו על

רבים, בעל טוֹרְקָבוּעַ "אתיקה ואותה" בבטאון "רואה החשבון" (מאז 2009) ספרים אקדמיים שיצאו לאור בארה"ב בקלורו ובספרינגר (2001 ו- 2004), מלן (2009), בישראל במאגנס (2008), בנושאי אתיקה עסקית לבני מיעט, בبنקים, מיזוגים ושוק ההון, קיימות, גלובליזציה ואחריות חברתית, אתיקה עסקית בישראל, הון ושלטון; רומן ATI שיצא לאור בישראל (2001); מהז' פורטוגל נאנטו להטנץ'ר, כי לא אפשרו להם להגר כמו בספרד, אבל רבים מהם ברחו מאוחר יותר עם עוזרתם של דונה גרציה מנדרס ואחרים לטורקיה, יוון ואיטליה, שם גרה משפחתי עד אשר הגיעו שוב למצרים, ישראל, צרפת או ברזיל. הגברת קסטנירה, שכנהה ידעה שביתה היה בית הכנסת בהיותה אונוסה, החליטה בזקנתה לאפשר שיתבצעו חפירות ולהחזיר את ביתה לעירוזו המקורי של בית הכנסת. הדמיון שלה עםAMI הוא לא תעtoo אופטי כי יש לנו תמונות עמה, אבל יהודיות ספרדיות רבות דומות עד היום לספרדיות כי הן התתנו עם ספרדים במשך 500 שנה. הסימפתיה שהיא חשה כלפיו, בפותחה את ביתה בפניו ישראלי היהודי כאשר לא רצתה לפתחו לבני עירה, מוכיחה לנו שהיא ידעה על אבותה אבותיה היהודים.

קוריא הינו בתפקידים בכירים בתעשייה החיינית, היה סמנצ'יל כספים ומכירות באלביט בעקבות בין השנים 1973-1987, חובל הנפקות בארה"ב ובישראל, כתב מעלה מאה תוכניות עסקיות, וזם מיזוגים, תוכניות הבראה, רכישות ומכירת ידע בארה"ב, אירופה וישראל. קורי נבחר למרצה המציג באוניברסיטת חיפה, והיה חבר בדיקוטוריום של שבייל ID, תיאטרון חיפה, פסטיבל הסרטים חיפה, וחברות עסקיות בארה"ב ובישראל.

Transparency International קורי הרצה בפני הנהלת בברלין, בפורום של האיחוד האירופי בסטורזה, כינוס של מנכ"לים בצרפת, ועדת ההיי טק, הנהלות בנקים, כנס הדירקטוריום, כנס מבקרים הפנים, שביל, מרכז יזרעאלי, משכנות שאננים, ערבי השקעה בספרים שכותב, ארנסט אנדר יונג, קבוצת מגדל, ברדיין, בטלביזיה, באלביט, בתע"א, BDO, מרכז האתיקה בברוסיה לניריות ערך, אומ"ץ, איפקס וארגון בוגרי אינסאיד בישראל, ובחנהלת הרשות לניע"ע בישראל. הוא מכהן בתפקידים ניהוליים בתנועת אומ"ץ למען מנהל תיקן וצדקה חברתית ומשפטית.

קשר:

ד"ר יעקב קורי

רחוב קוסטה ריקה 2, חיפה 34981

טלפון: 0544589518, 048256608, 048246316

fax: 048343848

דוא"ל: cory@netvision.net.il או coryj@zahav.net.il

אתר: www.businessethics.co.il
או www.businessethicscory.com

1497. הם חשו שיחזורו בקרוב לספרד והשאירו את בית הכנסת במשמרת של אחת המשפחות, שניתה את שמה, כמו אונוסים רבים, לשם של עז - קסטנירה, עז הערמוני, אבות אבותיה של הגברת הזקנה שחיה עדין באותו הבית בשנת 1998. הם לקחו עמס את כל הספרים בעברית ולכון לא היו בבית ספרים כלשהם לפני שנת 1500. היהודים של פורטוגל נאנטו להטנץ'ר, כי לא אפשרו להם להגר כמו בספרד, אבל רבים מהם ברחו מאוחר יותר עם עוזרתם של דונה גרציה מנדרס ואחרים לטורקיה, יוון ואיטליה, שם גרה משפחתי עד אשר הגיעו שוב למצרים, ישראל, צרפת או ברזיל. הגברת קסטנירה, שכנהה ידעה שביתה היה בית הכנסת בהיותה אונוסה, החליטה בזקנתה לאפשר שיתבצעו חפירות ולהחזיר את ביתה לעירוזו המקורי של בית הכנסת. הדמיון שלה עםAMI הוא לא תעtoo אופטי כי יש לנו תמונות עמה, אבל יהודיות ספרדיות רבות דומות עד היום לספרדיות כי הן התתנו עם ספרדים במשך 500 שנה. הסימפתיה שהיא חשה כלפיו, בפותחה את ביתה בפניו ישראלי היהודי כאשר לא רצתה לפתחו לבני עירה, מוכיחה לנו שהיא ידעה על אבותה אבותיה היהודים.

אך מי יודע איך מתרחשים הדברים: מודיע החלטתי לבקר בקוריא, מודיע הארckioloog ביקש ממני שאסיע לו מקום את בית הכנסת, מודיע האישה הזקנה החליטה לפתחו לנו את ביתה, כיצד יצאא של קורייה שבא מישראל מצא את בית הכנסת אחרי 500 שנה? האם זה מעשה קסם, דבר של מה בכך, סיפור הגינוי? מי יודע?

אייכה ילווני

בטור אינסופי

כל אלה אשר הייתה אונוס!

אייכה נפתח אשר הייתה

בטור אינסופי

עבור כל אלה אשר אהיה!

וכה מעת, כה כלום אונוס!

אונוסי של היום

שהוא כמעט של אמש,

שייהה הכל של המחר!

(חוואן רמו חימנז', האמת הבלתי נראית, ההוויה)

ד"ר יעקב קורי הוא איש עסקים בינלאומי המתמחה במיזוגים, מחבר של ספרים חלוציים באתיקה עסקית, ומרצה באוניברסיטת חיפה (מאז 2004), באוניברסיטת תל אביב (MBA ביללאומי – 2006), הטכניון (MBA 2009/10), אינסאיד (2010/11) ומוסדות אקדמיים אחרים. קורי חיבר מאמרים

העברת מסורות בחסידות קרלין סטולין

ברהם אביש שור

תורת החסידות, סלדו מהנטיה להגזמה ובודאי שהסתיגו ודחו נmericות סיפני בדים שמטרתם רך "להגדיל את העניין".

יש סיבה נוספת לשימור המסורת ולהעברתו באופן מדויק. היהות וחסידות קרלין סטולין מושרשת בארץ, ומייה בארץ כמעט כמעט כימי תולדותיה, למעלה ממאתיים שנה. בעוד שרוב רובם של החצרות הושמדו בשואה, נכרתו רציפות השמועות והמסורת, ומה גם שנקחדו אז כתבי יד רבים של חסידים, כל מקורות מידע הללו היקרים מפו הושמדו, נותרה אפוא המסורת הטבעית שעברה מדור לדור. לא היה בכוחם של שרידי המלחמה להعبر לדורות הבאים את אוצרות הרוח של החסידות מדורות עברו באופן אוטנטי. הלא לאיבוד חלק נכבד מהסיפורים, המסורת, הגינאולוגיה, המוסיקה, ועוד.

לעומת זאת, חסידות קרלין סטולין בארץ שמרה על נכס תרבויות עתיקים אלו, היו בידי רבים מהחסידים ואיכותם, הכוח והכלים להעברת לדורות הבאים. כפי שאמרתי, התמול לנו שהחסיד ר' אהרן הוייזמן שיחי, אוצר בշرونנותיו הנדרים ושימר חלק נכבד מאוצרות הרוח, שאת חלקם הדפיס. בנוסף אפשר לזכור לזכותם של עוד מזקני החסידים שנצרו את האוצרות והעברות לדרכנו.

עם זאת, יש חסידויות נוספות שבהן המסורת במסודיקות, כך למשל חסידות ברסלב הצליחה לשמר באופן נפלא הרבה מההיסטוריה שלולה אותן. בהם גם מוסיקה סיפורים וגינאולוגיה. אני סבור כי הרדיות עליהם, והחוובת שעלייהם להופיע בקיובץ ראש השנה באמון, ריכזו את החסידים וגרמו לכך כי מכל פזרת מושבותיהם של חסידי ברסלב, הסתופפו בצללים של זקני החסידות שדזוקה הדגישו את העברת המסורת והסיפורים בדיקנות. איני יכול לדון על מכלול הסיפורות והמסורת החסידית, זו שכן שרצה מקדמת דנא. המחקר האקדמי לדורותינו מתיחס בסלקטיביות למקור חשוב זה, ברצו מרחק וברצותו כן מניח את יסודותינו עליו. לא הייתה, ועודין לא קיימת, אמת מידה מוסכמת על הכל שתקבע מה אמת במסורות ומה לא.

את היסודות לגינאולוגיה של קרלין סטולין הניח ר' אהרן הוייזמן שיחיה, חסיד קרלייני. בן למלטה ממשוניים, עדין זכרונו צלול. עוד בהיותו צער לימים, היה בו רצון אדיר לקלוט את ההיסטוריה של חסידות קרלין סטולין, על כל חליקה ומגעו נושאיה, בדברי תורתם, סיפוריהם, מסורות, מנהיגים, נוסח ונעימת התפילה ומוסיקה. הוא שאב מפי זקני החסידים, בהשתוקקות עצומה, את אוצרות הרוח של קרלין סטולין, את רובם וצרב בזיכרונו הפונמנלי ולימים הדפיס אותם. במיוחד יש לציין את הגינאולוגיה שקיבל מפי זקני החסידים שהיה מסתופף בצללים. בדיאקנותו וכשרונו המיוחד לענוה גינאולוגי, הצליח לשמור את הגינאולוגיה של שושלת החסידים, והביוגרפיה של חלק מחסידי קרלין סטולין בארץ ישראל ובעיר ירושלים. את השושלת "גוז הקודש הקרלינית" הדפיס בספרו: דברי אהרן ירושלים תשכ"ב, וביווגרפיה של מלעה ממאה ועשרים חסידים בירושלים הדפיס בספרו מטה אהרן תש"ג. דברי תורה וסיפורים הדפיס בספריו הניל ובספר ברכת אהרן תש"ל. בנוסף אליו קיבלו חסידים רבים שמועות וסיפורים מזקני החסידים מדור העבר.

חסידי קרלין נאים על המסורת המדויקות שבידיהם מקדמת דנא. לא כל חסיד ראוי להעביר את המסורת. מעברי המסורת נבחרים באופן טبعי אך סלקטיבי. רק מי שידעו כי הוא דיין, זיכרונו לא בוגד בו, הוא אשר החסידים מביאים את הדברים בשמו. ה"MESSPIRIM" – הם אלו בעלי הספרים והמסורת נבחנים בהעברת דבריהם, הם נמצאים בביבורת מתמדת של החסידים המזינים, ואמים איינס משנים במשך שנים פרטיהם, אפילו קלילים, הם ראויים שמסורתיהם וסיפוריהם ימשיכו לדורות הבאים.

כיום כבר חלק נכבד מהסיפורים והמסורת הודפסו ורבים אחרים רשומים בכתב יד. החסידים הצעירים הוגים בהם ומספרים אותם בעלהפה. אם כי עדין נמצאים סיפורים ומסורת בפיהם של זקני החסידים שעדיין לא נרשמו.

לדעתי תופעה זו היא די ייחודית ביחס למגוון חצרות החסידים, ונוצרה, בגלל העובדה צדיקי חסידות קרלין סטולין לדורותיהם, דייקנים, ומקפידים מאד על המסורת והמנהגים באופן קיצוני מאד. וזאת בנוסף למדת האמת שהיתה נר לרוגם ובסיס לכל

של חסידות קרלין סטולין, אשר מאז ועד עתה עדין לא נס ליהה ולא פג טעמה. החסידות הצליחה לשמור אנטלוגיה הכוללת מעלה מ-700 לחנים עתיקים. על חלק ניכר מאותם לחנים נשמרה גם המסורת, מי החלין, באיזה תקופה הולחן, וממי מהחסידים "העלה" אותו ארצה.

עם ה"פרסטוריקה" ונפילת ברית המועצות בראשית 1990, יומם הרב מיטלין קרלין שליט"א שהוא עצמו נצר יחיד משושלת הצדיקים שעמדו בראש ההנהגה במשך מאותים וחמשים שנה, והטיל על קהילת החסידים כי תהה שכם עם המאמץ הלאומי להציג את הנעור היהודי מטמעה והתבוללות. שליחי חסידי קרלין סטולין שהפכו להיות רבנים ראשיים בקייב בירת אוקראינה ומינסק בירית בילורוס, עסקו בשימשה זו בהצלחה מרשימה, תוך כדי שיתוף פעולה חיובי עם הגורמים הממלכתיים של ישראל ותנועות הנעור שלה. אני עצמי היתי בין סגל הפעיליים, הקמתי יחד עם חבריי מוסדות חינוך וקליטה בישראל לבנים ובנות מדינות חבר העמים. עבדה זו דרשנו נידחות בין ישראל לבין מדינות חבר העמים. בין פעילותם לפעילות, הקדישו השלחים שכבר ידעו רוסית על בוריה, ובנוו ככל יכולתם במרთפי הארכיאונים הרוסיים. מטרתם הייתה לאט ולצלאם חומר הקשור לתולדות חסידות קרלין סטולין. ואכן עלה בידם לדלות תעודות היסטוריים ותווי נגינה, שמנון אני מפרשם מדי פעם בקובץ בית אהרן ושישראל, קובץ שהוא בעיקרו תורני, היוצא לאור על ידי מרכז מוסדות קרלין סטולין בישראל, והופיע בתדרות מדויקת, מדי חודשים, זה למעלה מ-52 שנה. הקובץ מופץ בעולם התורני והקדמי ומוריך בידי תלמידי חכמים וחוקרים. ממש תקופה זו זכייתם לפרסום בו כמאה מחקרים על תולדות חסידות קרלין סטולין.

התרגשתי מכך, כשהפרסמתי מפקד מהעיר קארליון משנת תקמ"ד, 1784, ובhem שמות משפחות של אבות שושלת צדיקי קרליון. המפקד כתוב בפולנית עתיקה, ותרגoms על ידי בעל מקצוע. נפumptי שנונחתי בקטעים המתוייחסים לשמותיהם ושמות בני משפחותיהם, הכל מתאים למסורת שבעל פה. הכל מדויק, שמות האישה ושמות הבנים והבנות, החתינים והכלות. כאלו הוותקן אותן מספרו של החסיד ר' אהרן הוויזמן שיחיה לאורך ימים טובים.

הדברים הובאו לפני אנשי החברה הגינאלוגית בירושלים ביום?

חוקר היסטורי של חסידות קרלין סטולין המתרפרשת על תקופה של מעלה מאותים וחמשים שנה, אני משתמש עם סיפורי החסידים ומסורתיהם, בעיקר עם גרעיני הסיפורים, בסיס להכרת המאורעות והבנייה ההיסטוריות. כאשר אני מצלב אותם מול אירועים ההיסטוריים אחרים, או חומר ארכיאוני מהשלטונות הפולניים או הרוסיים, או אני לא פעם נדהם ונפעם מההשתלבות הכל-כך מדויקת ביניהם.

כך גם עם המנהגים. לחסידות קרלין סטולין נשמר אוסף מנהגים עתיקים שבחלקים הגדול עדיין נהגים כך חסידי קרלין גם בימינו. כאשר אני משווה את המנהגים האלה, עם המקורות הראשוניים של החסידות ומתנדיה, אני בהחלט יכול להסביר כי מנהגים אלה מקורם בראשית החסידות, ושרדו רק בחסידות הקראלית. יתרה מכך. ובין מהכתבבים האנטי-חסידיים, מתיחשים בזוויל רב נגד מנהגי חסידים בימי ראשית, מהם מנהגים שלא שרדו היום בחסידות, בלבד בחסידות הקראלית, והחוקרים האקדמיים שלא הכירו את מנהגי קרלין סטולין לא היו מסוגלים להבין נכון חלק מכתביו המתנדדים הראשוניים שאוטם הם פרסמו וחקרו.

לא ארבה בדוגמאות, אך כדי לסביר את האוזן אציג מספר מהן: 1) התפילה הקראלית היא בקול קולות, שונה מזו שאנחנו מכירים בכלChr'ות החסידים. תפילה זו הייתה תפילהם של המגיד מעזריטש ותלמידיו. אלא שכבר בדור השני השתכח אצל רובם, ושורה אך ורק אצל חסידי קרלין סטולין. 2) מנהג לאפות מצות מקמח קטניות, מנהג מוזר שיש בו השלכות הלכתיות לא פשוטות. מנהג שהיה אצל המגיד מעזריטש, נשכח ונכח, מוזכר בכתביו המתנדדים ללא הערת מעורך הכתבבים מחדש מר. לוינסקי. שרד אצל חסידי קרלין סטולין. 3) אצל חסידי קרלין עד היום נהוג כי בחג שמחת תורה, לפני אמרת אתה הוראת, אומר שליח צבור את יג העקרנים של אניאמין, לפניו הילדים והקהל ומתרגמים אותם, אחד לאחרת לאידיש, וכולם עונים יחד בסיום לכל עיקר: "אמת!" הדברים מובאים בכתביו המתנדדים, בצדורה מעוותת ופוגעת, אף חוקר לא ידע לפרשן את הדברים, כי הוא לא היה מודע למנהג שstrand בחצר קרלין סטולין.

בתוכך כל מגוון הפלקלור העתיק והמקורי שעבר מדור לדור, אני אטיחס בקצרה למוסיקה עשרה

שאל את המומחה

מחקר משפחתי בחבל הארץ ושמו: בוקובינה

לאה הבר נדליה

ניתן לפנות לארכיאונים בכתב ועדיף לשכור את השירותיו של חוקר מקצועני.
רשימת חורקים מומלצים –

<http://www.shtetlinks.Jewishgen.org/sadgura/ReischToronto.gtml>

מקורות בספריית המormונים
.Library, Salt Lake City

- קיימים 40 מיקרופילמים המכילים את השנים 1865-1940.
- כמו כן קיימים 105 מיקרופילמים של "רישומים ציבוריים" לשנים 1780-1937

<https://www.familysearch.org>

[2] מקורות נוספים

- Cz-L-The Czernowitz/Sadgura Discussion Group
- <http://czernowitz.ehpes.com> 350 חבריםמן העולם כולם אשר הביאו להמחשת החיים בוקובינה בכלל ובצ'רנוביץ בפרט באמצעות תמונות ישנות, שירים, ביטויים, סיורים משפחתות, סייפור מסע וספר ביישול. אלה תרמו גם ליצירת מאגרי נתונים כגון: שמות משפחה ומוצא, מקומות, שמות רחובות לפי תקופות, מפקדים לשנים 1869, 1880, 1897, 1900, 1898, 1914, 1917, 1936, 1909 1898, 1909 קלאים יהודים בשנת 1808, בוגרי הגימנסיה בשנים 1853-1890 ועוד.
- הבלוג של אדר גואט<http://hauster.blogspot.com>

- האתר של פיטר אלבאו <http://bukowina.info/index.html>
- הארגון העולמי של יהודי בוקובינה (האתר בבניה) <http://www.bukowina.org.il>
- המוזיאון הירוטאלי של סטיבן לסקי להיסטוריה משפחיתית – עמוד צ'רנוביץ <http://www.museumoffamilyhistory.com>
- הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי – ספרי הקהילה של צ'רנוביץ נמצאים ע"ג מיקרופילם הם אינם מקוטלגים. נדמה שערך הוא בעיקר היסטורי ולא גינאולוגי.

בוקובינה הינה חבל ארץ זעיר בצפון מולדובה. שם זה נקבע החל מהכבוש האוסטרו-האבסבורגי בסוף המאה ה-18. עם השתלטות צבא הקיסר היה מספרם של יהודים בוקובינה 2356 נפש.

בחסות שלטונו זה ובוקר בין השנים 1849-1914 התפתח תור הזהב של יהודי בוקובינה. בתום מלחמת העולם הראשונה עבר השלטון לידי רומניה ובתום מלחמת העולם השנייה חולקה בוקובינה בין רומניה ובראה"ם – היום אוקראינה.

הריבוד החברתי בוקובינה הצטיין בקטביות: שכבות עשירות ומשכילות שרכשו תרבויות כללית בצ'רנוביץ ושבבות עממיות דתיות/חרדיות ודלות הכנסה. בשליחי המאה ה-18 התבססו באזורה גם שתי חצרות חסידים פעילות ותוספות: שושלת פרידמן (שהתיישבה בסדgorה ליד צ'רנוביץ) ושותל האגר (שהתיישבה בעיר ויזנץ).

מקורות למחקר גינאולוגי בוקובינה

[1] Vital Records רישומי לידה-פטירה – נישואין

המקורות הארכיאוניים עבור העיירות אשר נותרו ברומניה הם כמעט מלאים:

- רדאוץ (Radauti) 1857-1887 לידות ופטירות 1870-1877 נישואין
- סוצ'אבה (Suceava) 1843-1894
- גורה הומורה (Gura Humorului) 1857-1909
- וטרה דורני (Vatra Dornei) 1877-1887 1860-1865 (Burdjeni) בונסף קיימים חומריים נוספים בעיירות השונות. הכנסה מותרת אך מוגבלת, דהיינו, רק בני מי משפחה רשאים להתבונן במסמכי המשפחה.
- המקרים הארכיאוניים עבור עיירות שנמצאות באוקראינה לוקים בחסר:
- רצוי לבדוק רשימות מצאי באתר של מרמים ויינר <http://www.rtrfoundation.org> עבור העיר צ'רנוביץ (Czernowitz) – קיימים חומריים רבים, לא כך פניו הדברים עבור העיירות בצפון בוקובינה.

נובמבר 1918 - דצמבר 1919" בתוך שבות, אוני תל אביב 1992 עמ' 39.

הורודצקי, ש. החסידות והחסידים, ספר שלישי: תולדות בית הצדיקים מסדgorה, הוצאה דבר, תל אביב 1961.

זובי-גולדהאמר, א. טשרנבייך, ערים ואמות בישראל, חלק רביעי, מוסד הרב קוק, ירושלים 1950.

ד"ר לאה הבר גדליה, שימושה כמצירה ארצית של החברה הישראלית לחקור שורשי משפחה משנת 2005. היא עוסקת בدور המשך של ארגון יוצאי בוקובינה, חברה בעיות מפענחי המעצמות בבית העלמיין של צירנבייך, אחריות להקמת אתגר העירה היילאו (רומניה) באמצעות, חקרת ובונה עצי משפחות, מרצה בתחום גינאולוגיה שונים. ועילה בארגון ימי עיון וכנסים.

• ספרי זוכור (רשימה חלקית בלבד):

History of Radautz by R' Israel Harnik, 1948

עותק בגרמנית נמצא בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי בירושלים

ההיסטוריה של היהודי בוקובינה מאות הוגו גולד

[http://www.jewishgen.org/yizkor/
bukowinabook/Bukowina.html](http://www.jewishgen.org/yizkor/bukowinabook/Bukowina.html)

Pinkas Hakehillot Romania. Vol.2 Published by Yad Vashem

פנקס קהילות רומניה, כרך 2 ערכים עבריים רדאוץ, סירט וסדגורה.

The Book of Suceava (Shotz) Jews

ספר יהודי סוצ'אבה (שוז) יצא ב-2007
שואת יהודי צפון בוקובינה, יצא ע"י ארגון
יוצאי בוקובינה 2009.

ביבליוגרפיה מומלצת בעברית:

שער, ד. "המועצה הלאומית היהודית בبوكובינה במעבר מהשלטון האבסבורגי לשולטן הרומיני,"

קול קורא

הצעות להרצאות ביום העיון הארצי

הุมותה הישראלית לחקור שורשי משפחה שמחה להודיע על יום העיון השבועי אשר יתקיים ביום ה-29 בנובמבר 2011 (ג' בכסלו תשע"ב) בבית התפוצות בתל אביב.

הנושא המרכזי של יום העיון יהיה: **רוב תחומיות של חקר השורשים**. חקר שורשי המשפחה נוגע בכל תחומי החיים של משפחوتינו: חי היום יום (בריאות, חינוך, תעסוקה ועוד מזון ולבוש) וכן מחזור החיים מהלידה ועד המוות, הגירה, קליטה וכדר. המחקר על כל היבטיה של הגינאולוגיה נעזר במכשירים מודרניים אשר נפתחו בפנינו: האינטראנט, טויטר, פיסטוק, בפרים אלקטرونים, ווביינרים (סמינרים בראשות) ועוד. יום העיון יתחלק לשני חלקים: החלק הראשון יכלול הרצאות בתחוםים השונים הקשורים לחקירה השורשים, מדמוגרפיה ועוד וחיו היום-יומם. החלק השני יוקדש לאמצעים הטכניים המודרניים הקשורים בנושאי ההרצאות, ובו תהיה הדגמה של השימוש בהם. בנוסף לכך נקיים סדנאות בהן יוסברו ההיבטים השונים של הטכנולוגיה המתקדמת התרומות לקידום המחקר הגינאולוגי.

אני מזמין אתכם להגיש הצעות על כל היבט של חקר השורשים. במידה ואתם משתמשים בטכנולוגיה מודרנית, אנא ציינו זאת בהצעתכם:

אורך ההצעה: עד 100 מילים. יש לצרף ביוגרפיה קצרה: עד 50 מילים.

אנא רשמו באיזו שפה (עברית או אנגלית או שתיהן) אתם מעוניינים להרצות.

תאריך אחרון להגשת הצעה: ביוני 2011

כתובת למייל: yomiyun7@gmail.com

בברכה,

ד"ר מרתה לב-ציון, יושבת ראש

הוועדה המארגנת את יום העיון #8232

הุมותה הישראלית לחקור שורשי משפחה

המדור לחיפוש קרובים

חיפוש קרובים בארץ

2. יתacen ושם המשפחה המקורי היה יענקלוב.
3. אביו של מאיר לוי היה פייבל לוי (אולי פייבל יענקלוב).
4. מאיר לוי הגיע ללונדון בשנת 1909, לערך, יחד עם רעייתו, דינה סאגורסקי, מזאגאר (Zagare).
5. למאיר ודינה לוי היו שני ילדים:
  - איבי לוי, נולד בשנת 1908, בזאגאר (Zagare) ליטא
  - אתי לוי, נולדה בשנת 1911, בלונדון
6. כנראה המשפחה היגרה לישראל.

אני מבין שאני מחפש מחת בערים שתות לאור כל המרכיבים הללו- ידועים.

בתודה מכרב לב,
יואל לוי, לונדון
סגן נשיא, JGSGB

ilevyuk@btopenworld.com Joel Levy

יואל לוי, מלונדון, מחפש קרובי משפחה בישראל. הוא סייף לנו תמונה של אחותו וגיסו של הסבא רבה שלו שכנראה היגרו לישראל.

תמונה זו ניתנה לי בדרכם אפריקה לפני שנים רבות, עי' הדודה רבה שלי, (אחיינית הזוג) זמן קצר לפני פטירתה. בפגישתי الأخيرة איתה עלו שתי תלויות מפתיעות:

1. היא הייתה בטוחה שם המשפחה לא היה לוי במקור מאיר לוי: אחות וגיס
2. הייתה לה תמונה של אחות וגיס אביה שהיגרו לישראל – שמותיהם אינם ידועים.

בעדר שמות, יש תമונות ואני יכול להוסיף את המידע המשפטי הבא:

1. אחות של האישה בתמונה היה הסבא רבה שלי. שמו היה מאיר לוי והוא נולד בשנת 1884, לערך, בשאבל (Siauliai) ליטא, או בריגה, לטביה.

חדשנות מארכיונים, מוזיאונים וספריות בישראל ספרייה רוסית בירושלים הרייאט קאסו

צוות: מנהלת הספרייה היא קלרה אברט הנזורה בארבע ספרניות נוספות.

אוסף: בספרייה יש כ-100,000 ספרים ברוסית, 500

ביידיש וכמעט 1,000 ספרים בשפות אחרות כולל מיליוןים בשתי שפות וחומרם ללימוד שפות, ספרים מתוקופתו של סטילין ואוסף של חומר אנטיישמי שנכתב עי' יהודים. האוסף מקוטלג ובקרוב יהיה מקוון. ישנה מחלוקת ייחודית למדעי של ספרים נדירים שכוללת ספרים חתומים עי' מחבריהם.

חדר הספרים הנדירים הוא לזכרה של אידה מילגרום, 1908-2002.

ישנם היבורים ספרוניים שתורגמו לרוסית, ספרים ברוסית שפורסמו בישראל, וכן ירחונים, עיתונים וחפצים שונים.

שימושים גינאולוגיים: חלק העיוני יש כמו מקורות שימושיים. נמצאות אנציקלופדיות יהודיות וספרים אודוות שמות יהודים, שמות מתוקפת האימפריה הרוסית וכו'. צוות של ארבעה אנשים מוכן לתת עזרה. כדי להגיע לבילויי דובר רוסית היודע אנגלית או עברית על מנת לעזור לאטר צרכי תרגום ומחקר, מהם יש הרבה באזורי ירושלים.

סטטיסטיקה: כ-4,000 אנשים משתמשים בספרייה מדי חודש. התקציב מינימלי אך המkos מטופף באהבה ומאורגן היטב, ככל ספרייה טובה.

הרייאט קאסו היה ספרנית בדימוס מספרית בלומפילד, האוניברסיטה העברית, ירושלים. היה היזם

הספרנית של ה-IGS במשך 12 שנים ותורמת לשירות הדורות וلتפקידים גינאולוגיים אחרים.

כתובת: הספרה ממוקמת בשוק מחנה יהודה, בשדרה סגורה עם סופרמרקטים ושירותים אחרים. המיקום מרכזי לירושלים ובמיוחד לעולים חדשים מרוסיה, וsonian עם קונים, מסעדות ים תיכוניות ובתי קפה.

שעות פתיחה: ימים א'-ה', בין השעות 00:19:00-00:19:00
שוק הקניון, אגריפס 88, ירושלים 94386

טל: 2 972 5375723

(באנגלית) www.anthro.net/html/jrl/ind.html

(ברוסית) www.jeruslib.com

מטרות: הספרייה בעלת אוסף של ספרים, ירחונים ועיתונים בשפה הרוסית הינה מרכז תרבות שמייע בקליטת עולים רוסיים בחברה הישראלית עי' מتن מידע חשוב הנחוץ לחים בארץ בשפטם המקורי. היא גם מפחיתה את לחץ המעבר לתרבות חדשה עי' שמרית הקשר לארץ מוצאים של החברים בה. בעשור האחרון הגיעו לעלה ממיליאן מהגרים מברית המועצות מכל הגילים, וספרייה זו מספקת שירות ייחודי לאוכלוסייה זו. מתקיים בה אירועים שנתיים והרצאות, כולל אירועי סופרים, מוזיקאים ותורמים לספריה.

היסטוריה: הכל החל בשנת 1990 עם האוסף הפרט הקטן של קלרה אלברט, היום מנוהל הספרייה. היא הייתה ממוקמת בשכונה אחרת והייתה תחת חסותו של הפורום הציוני של יהודי ברית המועצות, ארנון היג של פעילים סובייטיים לשעבר. היא נתמכה גם עי' הסוכנות היהודית. הספרייה הגדילה את אוסףיה באמצעות תרומות ותקציב מינימאלי. בשל העדר תקציב הופצה הودעה לציבור להציג את האוסף. תמיימה סופקה עי' עיריית ירושלים שאימצה אותה כחלק מערכת הספריות שלה. משרד הקליטה גם מספק תמיינה כלכלית. הספרייה עברה למקוםה הנוכחי בשנת 2008.

מעמד ארגוני: הספרייה קשורה עכשו עם מערכת הספריות של עיריית ירושלים, ובה האוסף הגדול ביותר של חומר ברוסית בספרייה ציבורית מוחז לבריה"ם.

כתב עת גינאולוגים זרים

21 דורות. זהו למעשה מהוחר, אוסף של שירים שיקראו בימים הנוראים. לידתו מחדש של כתב היד יקר הערך ועתיק יומין זה הוביל לבדיקתו וניתוחו המעמיקים: בשנת 2002 המשפחה החליטה לתרום אותו למוזיאון היהודי של אומנות ותרבות בפריז. אין-פיאר גוראן מראה כיצד הוא יצא אל הרכבייך למרות פרק הזמן של 18 דורות שחלף.

ארנסט קלמן

nea להפנות כל שאלה ל-office@genealoj.org

תבקרו באתר האינטרנט שלו:
www.genealoj.org (תקליקו על דגל אנגליה
לגרסת האנגלית)

שמות: החברה הגינאולוגית היהודית של אנגליה

(Jewish Genealogical Society of Great Britain) כרך 18, מס' 3, דצמבר 2010
סקירתה של הריאט קאסוב

גלי מרגש ביוטר: שאלן איסרוף

גילוי מצבתה של הסבטא-זרבנטא של המחבר בביות
קבורות המכוסה צמחיה במרקח של שלושה ק"מ
מהעיר לינקובה בליטא, נערז בתמונה שצלמה ע"י
אביו בשנת 1923 והמתואר כאן. בשנת 1994, בנוסף
לגילוי המרגש, הוא מצא שלוש מהאותיות סבטו
נרצחו בשואה. המחבר נתן עדות ביד ושם עברו 46
שמות. ממש מרגש.

הנרי גולדסטון החמকק: רוזמרי ונצארויל

המחברת חיפשה את דוד אימה שהיה הצעיר מבין
תשעה ילדים ונולד בשנת 1877 בלונדון. הוא נפטר
ונקבר בבית קברות ע"ש אייבי גריין בברמרטון
מדינת וושינגטון, בשנת 1921, בשם הרי ג'יימס.
נושא המאמר הוא המתודולוגיה והרשימות בהן
היא השתמשה.

ארנולד וורתהיימר: תמונה שמספרת סיפור: מרטיין
ニיקולסון

זה חיפוש מתודולוגי נוסף הכלול צילומים של דודה
רבה רבה שנולד בברימינגהאם, אנגליה, בשנת 1859
ונראה נפטר בדרום אפריקה. חיפושים בארכיונים
בדרום אפריקה ובספריה הציבורית בפורט אליזבט'
הוכיחו את השתתפותו במלחמות הרובים של
באזוטולנד, בין השנים 1880-1881. הצלומים

סקירת מעגל הגינאולוגיה היהודית מס' 103 פורסם

מטילה טגיד

בדיקות גינאולוגיות ממצ' עד לנهر הדיין

פסקל פוסטני מפרסם דו"ח בגיןם אודות תחlixir
שיקום בן שלוש שנים בבית הקברות ע"ש קראאנגן'.
בסקירה מס. 99 הוא כבר תיאר את עבודותם של
סטודנטים מתחדדים מגמניה ומזרחה אירופה,
חברים ב-ASF שתודרכו ע"י אנשי אקדמיה בגלים.
בнтיטים הושלם תהליך השיקום באתר ועתה
מפענים את הכתוב ומתאמים עם העדויות ע"מ
לשזור את ההיסטוריה של המשפחות
הכלכליות. כניסיון מקדים לkratet הפרסום הסופי,
ambil פוסטני את פירוש השם הנדר עוזר/אוור
שהוא נמצא על שטר משנת 1664. הוא מצין שככל
אליה הנושאים שם זה הם צאצאים של עוזר לוי
המושכר בשטר זה למרות הגירותם לכל חלק מהוח
המוזל.

AMIL, ויקטור ורנה וורמז נסעו מינולדוויסטה לפריז
דרך לקסמבורג.

בתיאורים בן שלושה חלקים את משפחת ורמז
(סקירה מס' 99, 100 ו-102) הפטיקו לואי וורמז
וגיא וורמז את תיאורים אחרי שמואיז וורמז, שנולד
בשנת 1767 בערך, התחרת עם אישת מולדהויסטה.
לורנט מoise מותאר את משפחתו של מואיז ומциין
לשבח את הקריירה של שניים מנדייו ואחד מניניו,
עורץ דין ידוע, שופט, פוליטיקאי וסוציאולוג בצרפת
בתחילת המאה ה-20.

כיצד התפתחה המחקר בווארשה?

דניאל ואנגלובה מעדכן את פרסומים של בדיקותיו
המשפחתיות בסקירות מס' 79 ו-80 (2004) ומובלע
את המיחשוב של כמותות גדולות של נתונים
ומסמכים בארכיונים פולניים וBIG-FILE של
Jewishgen. הוא מציג מגוון של חקרים מקרה עם
"יכatz" שכילים לעזר לקורא אף מסיים בתכנית
הקשרה מעשית (שאת תוכנותיה ניתן לבדוק
בחערת השולים).

הספר הנפלא של רכבייך

ז'פואר דוראנד מס' 99 כיצד נראה אבד ונמצא
באופן ניסי ספרו האידי של הרב שמיעון בן צמח גורן,
הרבבייך (פלמה דה מיוק, 1361-אלג'יר 1444) מלפני

مونטיפיורי ערך מפקדים אודות המתyiישבים היהודיים בפלשתינה והן אודות יהודי אלכסנדריה, צור וביירות בזמן ביקורו שם בין השנים 1839-1875. הפרטים מהווים סקירה מקיפה אודות חייו היהודיים באזורה זה. נכתב הרבה על נושא זה אך מאמר זה מהווע סיכום קצר של מבצע זה. חלק מהחומר מופיע באתר

www.montefioreendowment.org.uk

פרנקפורט כיעד לחקר גינאלוגי: ז'נט רוזנברג כל מי שקרא את ספרו של עמוס אלון "המייסדים" אודות משפחת רוטשילד, העיר פרנקפורט ותושביה היהודיים קיבל מידע רב. מחקר גינאלוגי נראה כמוום טבעי לעיר זאת. בקרים לאתרים היהודיים, תיאורים ותיאור ארכיביים שונים מספקים מודל לביקורים בערים ועיירות אחרות בעtid.

הקהילה היהודית בברימינגהאם, אנגליה: אנטוני ג'וסף

יהודים גרו בברימינגהאם משנת 1770 בערך. האוכלוסייה גדלה מ-50,000 בשנת 1800 לכ- 1,000,000 יהודים, אך לא כך האוכלוסייה היהודית. היהודי מזרחה אירופה הפגנו אותה לארץ קפיצה בדרך. מבני הבדרנים המפורטים שנולדו שם נמנים מיכאל בלוקו ונכדו, דניאל דילולאיס.

יהודים ספרדים בסקוטלנד: הרב קפלן רוב היהודי סקוטלנד הם אשכנזים שהיגרו מהאיים הרוסית ומגרמניה/אוסטריה, אך ספרדים אחדים התישבו בבלגיה ובאדינבורג. מעניין לקרוא את סיפוריהם. עboro' ואת גינאלוגיה במילבה המתעדת את כל היהודים באזור מסוים.

פסיעת רגליים בעבר: דורין ברג

זאת ביוגרפיה מיניאטורית אודות סמואל לויס שנולד בברימינגהאם בשנת 1837 ונפטר בלונדון בשנת 1901. האנציקלופדיה היהודית מציינת חיותו מלאה כספים ופילנתרופ. זה נשמע, לפי אמות המידה העדכניים, כסתריה במונחים אך ניתן כן לקרוא אודות מפועל חייו.

"השנה הזאת בציירנבטשי": הרולד גרביס אחת הנקודות המעניינות בסיקرتו הקצרה היא שיקום בית הקברות היהודי ע"י CJCRO. שתי האותיות האחרונות מצינו את ארגון השיקום. פועלם אחדים מקבלים את משכורותם מה-ASF -

ספקו תעוז ראשוני בסיפור זה. דו"חות של בימ"ש שפורסמו בעיתונים מקומיים, הראו את הליכי قضית הרגל שלו. תאריך פעולתו האחרון הידוע הוא 1885.

משפט ליטמן מלידס: אין לייטמן

סיפורה של המשפחה שהיגרה לעיר לידס שבibiות השנה 1880 מוילנה, ואשר אביה הקדמון היה יוסל ליכטמאכר (1797-1751). העסק המשפטי היודע בשם-Steam Cabinet Works- לאוי לייטמן ובנו - שרד עד לשנות ה-60 של המאה שעברה. ההיסטוריה משפחתית עתיקה רבה נמצאה באמצעות מקורות מקוניים אך המאמר מתרוכז במקורות המתעדים את פעילות המשפחה.

מכתבים שנמצאו לאחר 70 שנה: גיאוני שירם ציטוט מהמחברת: "גיליתי 400 מכתבים שנשלחו בין השנים 1939-1946 ע"י אבי ל-78 מכתבים. הם נשלחו מצ'כיה, אנגליה, שוודיה, צרפת, פולטינה, סיון, ארה"ב ודורות אמריקה, ותיארו פרטים אינטימיים על חיי אבי, חבריו וקרובי משפחתו. ההיסטוריה המשפחתית שונתה ללא היכר ע"י הנאצים".

מצבה על הר הזיתים: טובה ביר

"כיצד מוצאים מצבה בהר הזיתים: חקר מקרה" יכולה להיות כוורת המשנה של מאמר אינפורטטיבי זה. מציאות המצבה של סבא רהה של המחברת, שנולד בפולומיה, אוקריינה, ונפטר בשנת 1910 הייתה בוודאי את השיא במחקר משפחתי זה.

עד משפט דרייפוס: סורל קרפל

ספר זה בשם "בית הקברות היהודי בהגנהיים" סוקר את בית הקברות הממוקם קרוב לאזול, שויז. המחברת מחפשת את השם בלוך, שפירשוו אדם מבחוץ. השמות בא-לוך, ורואלאך מהווים ואריאציות לשם בלוך. היא מצאה אישיות בשם בלוך באחד מספרי פרוסט, ומצינית עובדות מעניינות אודות נושאים שכנראה אינם קשורים כלל.

יהודי אפריקאי בעיירה ולשית: הרולד פולימס

זהו סיפור מעניין ומתועד היטב אודות יהודי ממוקו שהתיישבו בואלס בשנת 1811. בפקיד של היישוב מרת'יאר תיפדייל משנת 1851 מופיע שמו של יוטוב לוי שנולד במרקוקו.

סר משה מונטיפיורי ומפקדיו: לוסיאן גראי

גירסאות של שמות : Anna Pollak, Polak Polack מאת L. Staudacher

המחברת מסבירה על פי דוגמאות רבות כיצד נוצרו הגירסאות הרבות. רק במאה ה-19 הגיעו רוב השמות לגרסה קבועה.

המברוג

ממצאים מאת Jutta Braden על פי חוזה נישואים מ-1812.3.9 המחברת מראה שהכללה בעלת 18 מצנפותليل.

ועל פי חוזה של מכירת דירה היא מפרטת את תכולת הדירה.

רישום הנישואים במשרד הרישום בהמברוג חלק 14
ואחרון מאת Hannelore Goettling-Jakoby

פירוט 118 רישומים משנת 1875 מסורים לפי האלפא-ביתא.

מקורות בארכיון של המברוג לקביעת קשרי משפחה בין משפחות יהודיות באלטונה ובדןמרק מאת Juergen Sielemann

המקורות הם מאלטונה והם: רישומי לידות ונישואים מהמאה ה-19.

Aktion Suednische Friedensdienste ארגון גרמני ללא מטרת רווח המבקש לכפר על פשעי הנאצים.

מעיין 96 ביטאון החברות הגיניאלוגיות בשוויץ ובהמברוג, דצמבר 2009 שווייך

המצבאות היהודיות העתיקות בשוויץ מאת רימונד M. Jung (Raymund M. Jung)

המדובר באיבנהר רינוס קרוב לקונסטנס היהודי באדן שכרו ב-1603 עבר בית קברות. היום האי מוחobar ליבשה ומשמש כבית קברות עבור הקהילות

Endingen-Lengnau

יהודים בשטרושטאדט (Strohstadt) ב-1686 מאת Guenter Boll

רשימה של 51 בתים ויישובים בבריזאך ב-1688
Guenter Boll

יהודים בעיר בריזאך ב-1696 מאת Ville neuve de Brisach

רשימה של 43 יהודים ב-1696 ב-Altbreisach
Guenter Boll

רשימה של 28 שמות בעיר הניל Soulz en Haute-Alsace Denis Ingols

הבית של להמן ריינאו בסולץ (Alsace) מאות 1688 פרטימ על הבית וענש משפחה של הירץ ריינאו שנולד

סקירת ספרים

סקירת הספר "אליוואל" מאת אדם ימי שאל איסרוֹף

המלחמה כמה חודשים קודם. למרות היותו סוחר מוצלח מאד בעירה הקידמית, אליוואל צפון (Aliwal North) הוא התאבז. הנسبות לכך נקשרות בספר "Aliwal", ספר שmaggedר ע"י אדם ימי כספר הרפתקה היסטורי, ביוגרפיה שהפק לפיקציה על קרוב משפחה טראגי".

ספר זה הוא הוצאה עצמאית ופורסם ע"י חבר JGSGB. הוא מתיחס לחלק ניכר מההיסטוריה המוקדמת של הקיף המזרחי בדרא"פ. אין זה סיפור היסטורי יבש. הוא מתחיל עם מספר תיאורים שמצוירים את העבר גרמניה ומספק תיאורים סגוניים על אודות חי יהודים בכפר גרמני, על האינטראקציות החברתיות והמסחריות, ועל המצב המשפחתי. המשיכה והדחיה של נדידה ממש מוסברות בצורה משכנעת.

יהודו גרמניה בדרא"פ, לרוב תחת הנהגתו של משפט מוזונטל, היו אחראים להרבה מהפיתוח המוקדם של ערים בקייפ וב-Orange Free State, ולפיתוח ההינטרלנד של דרא"פ במאה ה-19. הם הקימו חנויות סחר, רבות מהן מאושיות ע"י בני משפחה מהסיה-קאסל. ספר זה מספק פירוט רב אודות מיזמים אלה, ולמרות ההשערה בסיסית התיאורים הרבה מהמידע מבוסס על עובדות.

הספר מעוניין לאלה החוקרים יהדות גרמניה, ההיסטוריה הקולוניאלית המוקדמת של דרא"פ ולגיאנalogים המערוניים בספר טוב. הוא מספר סיפור מעוניין אך טרagi.

ספר בכריכה רכה, הוצאה עצמית, 2010. 377 עמודים

ISBN-10: 144618322X, ISBN-13: 978-1446183229
www.Amazon.com or www.amazon.co.uk
כrica רכה או גרסה דיגיטלית, כולל קינדל
<http://www.lulu.com/product/paperback/aliwal/12558619>

גרסה אחרת של סקירה זו הופיעה ב"שמות", ביטאון האיגוד הגינלאגי היהודי באנגליה, ומובאות כאן בהסכם העורך.

נדמה לי ששוגה ספרותית זו מיוחצת לגיאנalogים. היא ספרותית בחלקה, עובדתית בחלקה, בחלקה נובעת מניסיונו אינטלקטני של מסמכים רלוונטיים ואילנות יوهנסון, ולבסוף מחקר הרקע ההיסטורי לשיבוץ המשפחה במסגרת מתאימה.

היינרייך (מאוחר יותר הנרי) ברגן (1830-1866 לערך) היה ילד יהודי בעירה בווארית בשם דיטנהיים (Dittenheim). עתידו בגרמניה היה עלוב והיו שמוות אודות הצלחה כלכלית ממעט בני המשפחה והחברים שהיגרו לדרום אפריקה. יונס ברגטיל, סוחר שעבד תקופה עבר משפחת קלייאן בקייפ המזרחי בדרא"פ, ולאחר מכן עבר האחים מוזונTEL מהסיה-קאסל, הצעו לו עבודה. הוא היה הראשון מבין קרוביו המשפחה של המחבר להגיע לדרא"פ ואחד מתוך קבוצת היהודים הגרמניים הראשונים להתיישב שם. הוא הגיע בשנת 1849, אחרי שהוא יצא ממקום הולדתו באורויריה שסועת